

ЮРІЙ СОРОКА

ІМЕНЕМ СОНЦЯ

НОТАТКИ СЕМЕНА ПАЛИВОДИ

Ретророман

Юрій Сорока
Іменем сонця

«ОМІКО»

2019

УДК 821.161.2

Сорока Ю. В.

Іменем сонця / Ю. В. Сорока — «ОМІКО»,
2019 — (Ретророман)

Засніжені Товтри здригнулись від жорстокості таємничого вбивці, який не просто вбиває, а... розтинає тіла. Важкий, смертельний жах видерся на простори Поділля з невідомих пекельних глибин, і його не змогли зупинити навіть мури. Цей жах заповз на вулички Кам'янця, стиснув його в холодних обіймах й відібрав спокій у городян. Але, на щастя жителів фортеці і місцевого каштеляна, у них є останній козир – вже знайомий читачам з роману «Куля для вовкулаки» колишній курінний отаман Запорізької Січі, найкращий спеціаліст з розкриття злочинів в Україні Семен Ольховський-Паливода. Разом зі своїм вірним товаришем Микитою він повинен зупинити страшного вбивцю. Це другий роман Юрія Сороки з серії «Нотатки Семена Паливоди».

УДК 821.161.2

© Сорока Ю. В., 2019
© ОМІКО, 2019

Содержание

Пролог	6
Розділ I	11
Розділ II	17
Розділ III	23
Розділ IV	28
Розділ V	32
Розділ VI	39
Розділ VII	44
Конец ознакомительного фрагмента.	48

Юрій Сорока Іменем сонця

© Ю. В. Сорока, 2019

© М. С. Мендор, художнє оформлення, 2019

© Видавництво «Фоліо», марка серії, 2015

Пролог

Зорі на нічному небі поступово втратили яскравість. Мармуровий диск повного місяця нависав над горизонтом, подібний до похмурого всевидячого ока. Дерева, що скинули листя на зиму і дочекались білої ковдри навколо себе, були схожі на руки мерців. Мерці тягнули до блілого диску місяця свої довгі криві пальці. Чорні й нерухомі у тиші, яка вкучала все навколо м'яким простиратлом безтурботності. Дерева тут зовсім не були схожі на ті, до яких звук Мешика. Вони були іншими. Втім, як і все навколо. Не було моря зелені. Не було повноводих річок і водоспадів. Не було співу птахів і криків дрібної звірини у густих кронах. Лише чорні віти, схожі на руки мерців, між пальців яких білими клаптями білів сніг.

І холод, що пробирав крижаними лабетями до самого серця. Холод, якого він не пам'ятав багато років, з далекої юності.

Чому він потрапив сюди, у холодну білу пустелю? Чому не залишився там, де бажав залишитись? Чому покинув усе й зійшов на торгове судно з наміром прибути туди, де народився і виріс? Питання поставали перед Мешикою одне за одним. І він мав на них лише одну відповідь.

Такою була воля сонця. Зовсім скоро світило вирушить у небуття, і йому доручено потурбуватись про повернення світла. Там, на іншому боці земної кулі, про це було кому подбати. Йому ж необхідно повернутись у країну дитинства і врятувати її.

І він неодмінно виконає свою місію.

Подумавши про це, Мешика зашепотів молитву сонцю і щільніше загорнув поли свого шкіряного морського плаща. Немов прокинувшись після довгого сну, озирнувся навколо.

За деревами, скільки бачило око, не було помітно жодних ознак людського житла. Лише залиті мертвотним сяйвом зимові поля, купи голих дерев і ледь помітна змійка шляху. Доповнювали пейзаж кілька прадавніх могил вздовж шляху. Вкриті сніговою ковдрою, як і все нав-

коло, вони панували над рівнинним пейзажем. На верхів'ї однієї з могил, похилившись, бовванів кам'яний ідол. Чорний крук ліниво спостерігав за самотнім мандрівником із плеча ідола. Мешика раптом подумав, що так виглядатиме світ, якщо сонце не повернеться.

Симфонія місячної ночі, тиша і холод.

Так виглядає смерть.

Мешика зітхнув і покрокував далі. Він від усієї душі бажав опинитись серед рідного племені. У іншому, більш сприятливому для життя місці. Там, де завжди тепло, а темні нетрі джунглів відокремлює від океанської лазурі жовта стрічка піщаного пляжу. І сидіти біля багаття, поряд з воїнами, які принесли жертву сонцю. Але він знав, що це неможливо. Скоро вони повернуться. Ті, хто жадав від нього нових дарунків. А якщо він не виконає місію, повертатимуться знову і знову. Саме вони примусили його покинути звичні місця і бігти світ за очі, у холодну країну дитинства.

На мить місячне сяйво освітло обличчя Мешики. І від його вигляду ворон на плечі ідола голосно каркнув, залопотів крилами і полетів геть. Навіть вірона налякав худий простоволосий чоловік із зарослим багатоденною щетиною обличчям і гарячково палаючими очима.

Мешика йшов довго. Увесь час озирався, немов хтось серед снігової пустелі міг переслідувати його. Нарешті, важко дихаючи, зупинився. Озирнувся і осів на холодну землю. Спиною оперся об стовбур дерева. Довго відсапувався, після чого зачерпнув у пригоршню сніг і хотів покласти собі до рота. В останню мить помітив, що від речовини, якою були забруднені його руки, сніг став сивим у мороці. Ніс чітко вловив запах крові. Від цього запаху настрої Мешики швидко покращився. Він струсив сніг з долонь і зайшовся божевільним сміхом.

– Ось бачите? Вам не відібрати у мене світло! Я все виконаю! Виконаю, чуєте?! – звертаючись до ночі та місяця, заволав він. – У мене досить часу! Я залишив позаду надто велику відстань, щоб мати сумніви. Я дарую їхні серця сонцю! Світло має повернутись до людей. Без нього цей світ надто страшний!

Відповіддю на крик слугувала тиша. Хіба легенький нічний вітерець зашелестів пожовклим листям, що залишилось на вітах самотнього дуба, до якого притиснувся нічний мандрівник. Тихе шелестіння, що його ледь могло вловити вухо. Однак Мешика розцінив шелест на власний розсуд. Він звернув обличчя до місяця й голосно зареготав. Реготав довго, надривно, доки не зірвався на кашель.

– Ви думаєте, що переможете, боги темряви? – нарешті сказав він хрипким голосом, що дрижав від холоду і хвилювання. – Ні! Сонце отримає над вами верх. І першим, хто йому допоможе, буде воїн-орел! Мешика! Чуєте, це моє ім'я!

Він здійняв до темного небосхилу руки і потряс ними, ніби намагаючись продемонструвати свою незламність комусь невидимому. Після цього зітхнув і знову спробував щільніше загорнутись у плащ, який не рятував від морозу. Сидів під деревом недовго – як і минулого разу, і позаминуло. Холодне повітря швидко проникло у проріхи смугастої сорочки під плащем і примусило рухатись.

Він повинен рухатись, інакше замерзне.

І хоч Мешика не боявся смерті, думка про те, що смерть може завадити виконанню місії, пекла нестерпно. Він піднявся на ноги, озирнувся і пішов далі, про всяк випадок перевіряючи, чи не зник пакунок, що його мав за пазухою. Він не розбирав дороги й не намагався з'ясувати, де знаходиться. Надто багато років не був він тут. Просто йшов, сподіваючись потрапити у тепло до тієї миті, доки його доконає холод.

* * *

Собаки забрежали через півгодини. І Мешика не одразу зрозумів: це гавкіт собак у селищі чи голоси переслідувачів. Похмурих погоничів, що являлись йому від того самого дня, відколи

Мешика таємно проник до храму і викрав пригоршню золотих прикрас, священне зображення бога Мешті та ритуальний кинджал, щоб кинутись у мандрівку через океан. А можливо, він вирушив саме тому, що з'явилися привиди? Мешика не пам'ятав, але точно знав, що вони поруч увесь час. Прислухався. У темряві ясно було чути гавкання собак. Тварини брехали попереду. Мешика криво посміхнувся. Здається, сонце все ще на його боці. Озираючись довкола, нічний мандрівник упевнився у правдивості своїх припущень. Місцина була знайомою. І хоч довгі роки, що їх проведено у далеких краях, не дозволяли упізнати більш детально, у загальних рисах він розпізнавав порослі лісом пагорби й засипані снігом долини. До хатини на узліссі залишалось кілька верст. Він знову засміявся божевільним сміхом, що переріс у напад кашлю, після чого покрокував навпростець, вище колін зав'язавши у снігу. Раптом, згадавши, перевіряв, чи на місці пакунок. Так, згорток залитого кров'ю пергаменту був там, де й мав знаходитись – у внутрішній кишені плаща. Мешика обережно погладив пакунок, як найбільший скарб. Потім зігнувся і старанно почав витирати руки снігом від темної крові, яка вкривала їх густими плямами. Нарешті виліз із глибокого снігу на ледь помітну стежину, після чого подався вперед майже бігцем...

У місячному сяйві вже були помітними узлісся й порослий сухим очеретом берег річки, коли Мешика зрозумів, що його наздогнали. Не ті, що зі смолоскипами у руках бігли його слідом напередодні, намагаючись помститись за смерть свого односельця. Ті були слабкими. Усе, що вони могли зробити з ним – просто забити палицями. У тому випадку, коли б побоювали власний страх. Адже їм було страшно від вигляду дарунка, що зробив Мешика сонцю на краю їхнього селища. Натомість ті, що наздоганяли зараз, були значно небезпечнішими. Вони воліли роздерти на шматки не лише його тіло, а й душу. А разом з тим позбавити можливості досягнути мети. Саме через них Мешика змушений був здолати океан.

– Ні! – заволав він і зупинився серед галявини, залитої місячним сяйвом. – Ні!!! Залиште мене! Залиште! Я попереджаю – у мене є цього разу дарунок для сонця!

Але залишати його у спокої не збирались. На освітленій холодним місячним сяйвом галявині ставало все темніше від тіней, які оточували нічного мандрівника. Червоні палаючі очі дивились на нього звідусіль. Вони стискали коло все тісніше. Наближались і щось шепотіли. І у кожного з них було обличчя селянина, якого він убив напередодні. Обличчя з трьома ранами від куль, по якому стікала кров. Мертвотнобліде обличчя і позбавлене одягу тіло з розсіченим навскіс животом. Кров зі страшної рани заливала живіт і ноги. І хоч від кількості ходячих мерців на галявині у Мешики мерехтіло в очах, насправді він бачив перед собою лише одну жертву, яку в незбагненний для нього спосіб перетворили на десятки й десятки мертвяків.

Тих, які жадали зараз його крові.

Вуста кожного з них розкривались, але Мешика чув лише один голос. Монотонний голос, який не міг належати людині. Він спробував затулити вуха руками і загарчав:

– Чого ви хочете від мене? Що вам потрібно?!

Шепіт на мить припинився, після чого голос мовив:

– Ти знаєш.

Мешика боязко підняв голову і оглянув мерців, які оточували його тісним колом. Дивно, але він все ще не міг звикнути до них. Спочатку у джунглях, серед задушливого запаху гниючих рослин. Потім на кораблі, серед океану. Нарешті у вкритих снігом лісах... Вони приходили й вимагали приєднатись до них. Змінювались лише обличчя. Це були обличчя тих, кого він обрав нещодавно. Але усі вони вимагали одного. Колись він вчинить так, як вони вимагають. Але не цієї миті.

– Ні! – Мешика рішуче похитав головою. – Занадто рано.

– Ти знаєш, – знову зашепотіли холодні вуста кожного. Тим самим голосом, який не давав йому спати уже багато днів.

– Ти знаєш...

– Ви мене не зупините! Я повинен повернути сонце!

– Ти один з нас...

– Нізащо! – Мешика відчув, що ним оволодіває божевільний сміх. – Ви лише мерці, лише мій дарунок сонцю! Ви не змогли мене зупинити, коли були живими, не зупините й зараз! Ви нікчемні тіні! І зникнете, коли повернеться сонце!

– Ти один з нас... – вперто повторював голос. – Ходімо, адже це так просто...

Мешика відчув, що його тіло дрібно тремтить. Потрібно було тягнути час. До світанку залишилось зовсім недовго. Але до того, як обрій на сході почне сіріти, він не покаже їм своєї сили. Він демонструватиме слабкість. Лише це допоможе перемогти. Здаватись слабким і жалити несподівано. Так, як він чинив із живими. Саме так переможе і мертвих. Адже вони хочуть бачити його поряд із собою. Вони вважають, що так зможуть повернути те, що він забрав у них. Не розуміючи, що ця річ уже належить сонцю, а Мешика – лише той, кому доручено виконати волю великого бога.

– Досить! – кричав він, а мерці з розсіченими животами простягали до нього руки і шепотіли:

– Ходімо...

– Я більше не можу цього терпіти!

– Ти сам обрав, – промовляв до нього голос. – Це твій вибір. Але ти мусиш закінчити шлях.

– Ні! Зараз не час! Я маю зібрати врожай!

– Ходімо... – повторював голос.

– Залиште мене!

– Ходімо...

Видіння Мешики продовжувались безкінечно довго. Здавалось, він відчуває холод кожного з мертвих тіл, так близько від нього вони знаходились. Здавалось, він божеволіє від запаху крові й гниючої плоті. Тож ось-ось здатен вчинити те, що вони вимагають вчинити.

Припинити власні страждання.

Мешика знайшов під плащем руків'я ножа. Він висмикнув зброю з-за пояса й почав роздивлятись у місячному сяйві. Клинок з обсидіану виблискував чорним глянцем у мороці, а пальці відчули зручний вигин дерев'яного руків'я. Дивлячись на ніж, Мешика раптом зрозумів, що готовий здійснити те, до чого його підштовхують мерці. Він довго дивився на темний камінь клинка. Потім поклав на руків'я другу руку, а вістря спрямував собі у живіт.

Це дуже просто. Кілька хвилин, і більше вони його не здоганятимуть. І навіки вщухне те трикляте: «Ходімо...»

– Не будь жорстоким до мене, Іцлі, – прошепотів Мешика. – Зроби це без болю.

Він уже готовий був ударити себе, коли його очі поглянули на схід. Тієї ж миті хвилини слабкості залишились позаду і прийшло чітке розуміння.

Він повинен залишатись живим, доки не закінчить місії. Не більше й не менше.

Мешика застромив ніж за пояс і скочив на рівні.

– Ви мене не примусите!

У відповідь мерці поволі почали стискати коло, простягаючи до нього свої страшні руки.

– Ти один з нас... – шепотіли вони.

– Ні!

– Ти сам обрав, прийми й кару!

Мешика поглянув над головами нежиті, що оточувала його темними рядами, і побачив постать того, кого боявся побачити найбільше. Перед ним знаходився володар підземного світу Міктлантекутлі. Постать бога, схожа на скелет людини з палаючими червоним сяйвом очима, була вищою удвічі за кожного з мерців, що оточували Мешіку. На його плечах сиділи незмінні супутники володаря царства мертвих: кажан, павук і сова. А сам він був мороком, що темною

плямою зіткнувся на тлі місячного сяйва. Мешика затремтів дрібно й боязко. Тепер він знав, що йому не утекти. Мерці наближались. Незабаром холодні руки торкнулись його тіла, почали рвати плащ, стягли з голови відлогу. Мешика спробував мляво відбиватись, але за мить усе попливло перед очима, і він майже поринув у безодню, яка не містила образів і звуків. З останніх сил рвонув з-за пазухи пакунок і, розвернувши закривавлене ганчір'я, високо здійняв угору долоню, на якій лежало людське серце.

– Ось твоя жертва, сонце! – з усіх сил заволав він. – Візьми її!

Коли свідомість повернулась, залишились лише тиша і холод. Розплющивши очі, Мешика побачив себе посередині великої засніженої галявини. Навколо нікого не було. Він похапцем звівся і розпочав діяти. Насамперед виламав кілька сухих гілок і вторував у снігу невеликий майданчик для вогнища. Поламав дрова на короткі цурпалки, притрусив зверху шматками сухої кори й тремтячими руками намацав у кишені кресало. За кілька хвилин вогнище, перетворившись із перших несміливих язичків на багаття, горіло, зігріваючи Мешику. Він зачекав ще трішки, після чого взяв серце у зігріті долоні й обережно поклав у полум'я. Сам застиг над вогнем, здійнявши руки вгору. До сонця, яке підвелось над небосхилом й іскрилось у паморозі на вітах ялин. З вуст Мешики лунав спів, подібного до якого ніколи не чули мешканці вкритого сніговими заметами Поділля. А постать страшного Міктлантекутлі залишилась нічним жахом у минулому.

Поставав новий день.

За годину, засипавши снігом рештки багаття, Мешика пішов геть. Він минув узлісся, вийшов на стежину, що прямувала від села вздовж річки й закінчувалась перед воротами одинокі хатини. Ранок веселими нотками позолотив стріху, вибілів стіни й почорнив живопліт. Він надто добре знав цей будинок, щоб мати сумнів, чи потрапив у потрібне місце. Подорож, що зайняла половину життя, було закінчено. Він удома. Щоправда з багажем, який надто важко нести людині. Вони повернуться знову. Повернуться наступної ночі. І Мешика повинен мати, чим їх зустріти. Кожної ночі. Допоки сонце не помре й не народиться знову.

Розділ I

Змилені коні здолали крутий підйом і винесли ридван на пагорб. Коли дорога почала збігати у долину, вони, підкоряючись вигукам кучера і свисту батога, перейшли на галоп. З кінських пащ вихоплювались хмаринки білої пари, втомлені тварини похропували й бігли з останніх сил. Було помітно, що екіпаж здолав чималий шлях, і коні потребували відпочинку. Проте закутаному в овечий кожух кучеру до цього не було жодних справ. Він слідкував лише за швидкістю. Скоро ридван, порипуючи полозами, влетів до передмістя й наповнив тиху, засипану пухкими сніжними кучугурами вулицю тривогою гонитви. Напівсонний Сатанів¹, що завмер у снігових заметах, одразу прокинувся. Міщани в очікуванні події, яка зруйнувала б чари сонного царства, заметушились. Десь у вікні з'явилося зацікавлене обличчя, в одному з будинків рипнули двері, випускаючи господарів на дворище. І вони стояли, спостерігаючи за подорожніми. Незграбні у своїх накинутих на швидку руку кожухах, у пухових хустках або високих баранячих шапках. Навіть рабин вийшов з синагоги. З мудрістю усього прадавнього народу спробував роздивитись, хто порушує спокій містечка десятком запряжених цугом воро-

¹ Сатанів – у XVII сторіччі одне з прикордонних міст Речі Посполитої. Маєтність родини Сенявських. Нині селище міського типу у Хмельницькій області.

них, похитав головою і повернувся до натопленого приміщення. Метушня завжди залишиться метушнею, а лютий мороз вихолоджував Сатанів та околиці більше двох тижнів, примушуючи мешканців спрямовувати у прозоре небо живописні стовпчики димів. Рабин мав надто багато власних справ, щоби втрачати час на споглядання дурнів, які намагаються випередити *свій*. На вулицях містечка, заливистим гавканням відробляючи харч, озвались десятки собак.

Подорожні виявляли не більше цікавості до подій навколо, аніж до втоми власних коней. Швидко залишивши позаду передмістя, ридван затримався на мить поблизу міської брами. Там двоє зарослих тижневою щетиною ландскнехтів, які поверх потемнілих від вогкої погоди сталевих лат мали кожухи, а замість шоломів кудлаті шапки, неспішно наблизились до форейтора – згорбленого і замерзлого юнака, що сидів у сідлі посередині запряжки.

– *Waar ga je heen?*² – ліниво сказав один з ландскнехтів, дихнувши на хлопчину горілчанним духом, відчутним на відстані добрих двох сажнів.

– Що? – вирячився на жовніра форейтора.

– *Deze domme jongeman begrijpt je niet!*³ – зареготав другий ландскнехт – рудобородий здоровань, на череві якого залізний нагрудник ледве тримався.

На допомогу форейтору прийшов кучер.

– Лікар! Лікар Леві! – гукнув він і вказав рукою на салон ридвана. – У нас хворий! *Ziek!*

Рудобородий ландскнехт, поклавши правицю на ефес шпаги, підійшов до карети і зазирнув у віконце. Після цього повернувся до товариша і коротко змахнув рукою:

– *Laat ze gaan*⁴, – сказав, немов вибачаючись.

Після його слів ридван зірвався з місця, щоб за кілька хвилин зупинитися біля мети своєї подорожі. Нею виявилась брама великого цегляного будинку, відомого у Сатанові усім без винятку. Помешкання належало Леві Сатанівському, лікарю, слава про якого гриміла не лише Поділлям, а й добрячою половиною Речі Посполитої. Цікавість міщан до ридвана одразу ж пішла на спад. Поважний Леві був знаменитим ескулапом і за свої шістдесят років устиг поставити на ноги безліч хворих, на яких махнули рукою професори Львова і Кракова. Саме тому дев'ять з десяти екіпажів, які порушували спокій захованого серед величних Товтр⁵ містечка, прямували до його дому.

– Приїхали, пане Януш! – Форейтор зіскочив з сідла і, потираючи задубілі долоні, навстіж відчинив дверцята ридвана. У оздоблений вишневим оксамитом салон одразу ж увірвався тріскучий мороз.

– Давайте я допоможу! – Форейтора простягнув руки, маючи на меті прийняти замотане у кожух дитя, що його тримав на колінах молодий шляхтич в увінчаній павичевим пером шапці.

– Геть! – нервово скрикнув шляхтич і почав обережно вилазити на вулицю. Дитя від руху, морозного повітря і розмов прокинулось і тихо заплакало.

– Обережніше, Януше, йому боляче! – повним сліз голосом застогнала закутана у кожух і пухову хустку жінка, що сиділа у ридвані.

– Я намагаюсь, любя Ірено! – відповів шляхтич. Не дивлячись на те, що він намагався стримати емоції, його очі теж були вологими.

Рипнули ворота будинку, у які несамовито гунав батогом кучер, кілька служників заподливо забігали навколо прибулих, і скоро усі, за винятком кучера і форейтора, зникли у нутрощах господи. На вулиці залишили лише хмарину білосніжної пари з натопленого приміщення. Кучер зітхнув, знайшов під кожухом баклагу й надовго приклав її шийку до своїх пишних вусів. Після цього добув люльку й почав її неспішно накладати.

² Куди ви їдете? (Нідерланд.)

³ Цей малий дурень тебе не розуміє! (Нідерланд.)

⁴ Нехай ідуть. (Нідерланд.)

⁵ Подільські Товтри – унікальний вапняковий гірський кряж на Поділлі, що простягається на дві сотні кілометрів.

– На ось, – простягнув баклагу форејтору. – В таку погоду тобі не завадить.

Юнак з удячністю підморгнув і припав до горла баклаги. Потім заліз на козли до кучера і щільніше загорнувся у кожух. Обидва готувались до довгого очікування, з якого головним чином складалась їхня робота.

– Коней не шкодують, – буркотів кучер. – Померзнуть. А я кожного знаю з лошати. З пляшечки годував. Хіба так можна?

– Себе пошкодуй, – відказав форејтор.

– Мене жаліти не потрібно, – кучер ще раз приклався до баклаги. – Я собі раду дам. А то тварини. Їх обігріти й напоїти потрібно. Сім десятків верст пробігли. А що як впадуть?

– Боїшся, пан тебе винним зробить? – реготнув форејтор.

– Дурню не верзи, – похитав головою кучер. – Я пана не боюсь. Коли що – на Січі місця вдосталь. Мені коней шкода.

– На Січ зараз не проїдеш, замело, – зітхнув форејтор.

* * *

У будинку лікаря було тепло й затишно. Дворічна дитина втомилась від плачу і болю. Хлопчик лежав на пелюшках і тихо схлипував, примушуючи плакати шляхетну пані Дубровицьку, а її чоловіка Януша вигравати жовнами на червоному від морозу й хвилювання обличчі. Леві Сатанівський неспішно мив руки водою з срібного глечика, що його тримав у руках служник. Закінчивши, витер долоні білосніжним рушником і наблизився до хлопчика.

– Дайте більше світла! – нетерпляче кинув Леві, й у кімнаті швидко з'явилось кілька свічок на додаток до тих, що освітлювали її раніше. Мерехтливе полум'я відвоювало у мороку дорогі меблі, драповані сукном стіни, картини, кришталь і порцеляну на полицях.

– Як звать нашого пацієнта? – звернувся лікар до Дубровицьких, які застигли, з острахом очікуючи на результати огляду їхнього первістка.

– Петрусь... Його звать Петрусь. Допоможи йому! – нарешті видихнув Януш.

Лікар обережно торкнувся руками дитяти і швидко розпочав огляд. Хлопчик мляво зарушався і заплакав голосніше.

– Ну-ну, – посміхнувся Леві у свою сиву бороду. – Тебе ніхто не образить. Навпаки, я хочу допомогти. Потерпи, крихітко.

Хлопчик почав нестримно ридати. Його лякав сивобородий незнайомиць, чужі стіни й стривожений вигляд батьків. Однак на лікаря це не справило враження. Швидко перемацавши ручки та ніжки малого, Леві повернувся до Дубровицьких.

– Що відбулось? – запитав коротко.

– Він... він упав! – схлипувала Ірена Дубровицька. – Катався санчатами на кризі і послизнувся. О горе мені! Чому я особисто не доглянула за моїм хлопчиком!

– Заспокойтесь, ясна пані, – похитав головою Леві. – У тому, що відбулося з хлопчиком, і справді немає нічого хорошого, але небезпеки для життя і здоров'я немає. Він зламав ключицю. На жаль, досить розповсюджена травма. Я зможу йому допомогти. А вам, пані Дубровицька, як, власне, і вам, пане Януш, я рекомендував би зачекати. В іншій кімнаті.

– Ні! Я не покину мого хлопчика! – рішуче похитала головою Ірена, але за хвилину дозволила служнику вивести себе з кімнати.

– Довіряйте мені зараз, – ласкаво говорив до неї господар, – довіряйте, коли вже довірились, здолавши шлях від Кам'янця до мого дому.

– О, Петрусь, дитя моє! – схлипувала пані Ірена. – Як я могла...

– Заспокойся, люба, – шепотів Януш. – Маємо дати лікареві виконувати його роботу...

За півгодини усе було скінчено. І хоч цей час здався Дубровицьким вічністю, зрештою вони змушені були визнати, що лікар справді виявився гідним своєї слави. Швидко вправивши

кістки, він наклав пов'язку і на завершення напоїв малого Петруся трав'яним настоем. Хлопчик мляво схлипував близько чверті години, але врешті заснув. Леві ретельно вимив руки і вийшов у їдальню, де на нього очікували знервовані Януш та Ірена.

– Все буде добре, панове. Зараз йому потрібен лише відпочинок. Ви коли плануєте повертатись назад?

Януш Дубровицький хотів щось відповісти, але не встиг. З вітальні почулось рипіння дверей, завивання вітру і притишені голоси. Господар попросив вибачення і вийшов. За хвилину повернувся і розвів руками:

– Панове, обставини змінилися. Надворі зірвався вітер, і ваш кучер доповів, що коням потрібна їжа й тепла конюшня. Інакше вони навряд чи зможуть здолати зворотний шлях.

– Але ми не можемо додавати вам незручностей, – розгублено сказала Ірена.

Лікар з усмішкою похитав головою:

– Ніяких незручностей, ясні панове. Доведеться вам ночувати у моєму негустому помешканні. Дитині потрібен спокій, та й ваші люди надто втомлені. Кидатись у зворотний шлях було би верхом нерозсудливості. Про коней і слуг подбають, а вас запрошую повечеряти. Маю надію, ранком шлях до Кам'янця буде здолати значно простіше.

Януш Дубровицький зітхнув. Як ревний католик, він був не у захваті від перспективи ночувати в помешканні іудея. Але альтернативи не існувало. Зрештою, він тут заради свого сина. А це найголовніше.

– Ми вдячні тобі, – мовив пан Януш і зітхнув ще раз. – Я за все розрахаюсь.

Лікар поглянув на гостей своїми розумними очима і хитнув головою:

– Гроші потім. Я дам наказ подавати на трьох осіб.

– Я вдячна вам, лікарю, – втрутилась у розмову Ірена Дубровицька. – Але я не голодна. Побуду з Петрусем.

– І отримаєте мою рішучу незгоду, – м'яко, але наполегливо заперечив Леві. – Хлопчик спить, а вам потрібно підкріпити свої сили й заспокоїтись.

* * *

Вечерю кухар приготував на найвищому рівні. Це повинен був визнати навіть Дубровицький, який швидко зняв напруження за допомогою кількох кубків угорського. А пані Ірена майже нічого не їла і увесь час мовчала. Слуга вже подав десерт, коли у двері постукали.

– Йозефе, друже, поглянь, хто прийшов, – звернувся Леві до служника.

Останній, кивнувши головою на знак розуміння, вийшов з кімнати. Швидко повернувшись, щось прошепотів на вухо господарю.

– Це по вашу душу, молодий чоловіче, – поглянув Леві на Януша Дубровицького. – Вейз мір, що за люди? Невже не можна залишити у спокої чоловіка у такий вечір?

– Що трапилось? – насторожилась пані Ірена.

– Мені доповідають, що до вас прибув посланець вїйта. У нього зараз перебуває хорунжий його ясновельможності, пана гетьмана литовського. І він чомусь терміново бажає з вами зустрітись.

Пан Януш відклав виделку.

– Чорт забирай, зовсім вилетіло з голови!

– У чому справа, любий? – Пані Ірена відверто нервувала.

– Нічого особливого, кохання моє, – Дубровицький встав з-за столу. – Дякую за вечерю. Маю на короткий час вас покинути. Службові справи. Я швидко повернусь.

Вийшовши у сїни, Януш Дубровицький прийняв з рук слуги опанчу, шапку і піхви з шаблею. Швидко одягнувшись і почепивши зброю, поглянув на посланця.

– Я готовий, жовніре, веди.

– Коні очікують, ваша милість.

Обидва швидко збігли сходами з ганку, пройшли подвір'ям, яке вкривалось чистою сніговою ковдрою, і сіли на коней. За мить опинились серед натовпу піших і комонних містян, які поспішали у своїх справах. Януш Дубровицький спершу навіть здивувався кількості перехожих.

– Що тут роблять усі ці люди в таку паскудну погоду? – запитав він у жовніра.

– Сьогодні базар, – байдуже знизав плечима той і підігнав коня.

Пан Януш поспішив за посланцем і скоро зник у натовпі. На відміну від тихого передмістя, тут люд вирував. Неподалік знаходилась ринкова площа, гостинний двір і кілька шинків. Тож мешканці Сатанова, готуючись зустріти щедрий вечір за столами, що мали ломитись від найдків, поспішали на ринок і з ринку. Біля одного з шинків хрипкими голосами виспівували кілька п'яньких жовніврів, а конюші з гостинного двору порались біля коней постояльців. Мить, і все це залишилось позаду. Десь попереду на пана Януша очікував хорунжий, якому він мав доповісти про потреби фортечної артилерії Кам'янця, але геть про нього забув після нещастя, яке спіткало його первістка. Вітер завивав серед голого гілля дерев і бавився поземком на вкритих кригою вулицях. Темніло. У сутінках ніхто не помітив високу постать у шкіряному плащі з відлогою, яка прослизнула у хвіртку, що її не зачинив за собою пан Януш.

* * *

Януш Дубровицький повернувся до господи лікаря за годину. Біля воріт віддав коня провіднику, дочекався, доки той поїде, і постукав у ворота. Відповіді не було. Темрява уже встигла поглинути містечко, яке зручно розташувалось серед громаддя засніжених Товтр. Людей значно поменшало. Світились лише смолоскипи біля воріт гостинного двору, а також закіптюжені вікна шинків. Ландскнехти біля міської брами неспішно походжали, несучи свою одноманітну службу. Пан Януш постукав ще раз і лише цієї хвилини помітив, що хвіртку не замкнено. Він зайшов на подвір'я. Здалеку, від конюшні, де кучер з фореитором чистили і годували коней, було чути тихе іржання й голоси. Брамун конюшні зачинено зсередини, щоб не напускати холоду. На дворищі ані душі. Дубровицький чомусь насторожився і поспішив до будинку.

Двері були відчиненими навстіж. Пан Януш кілька секунд дивився на них, відчуваючи, як у його душі наростає неясна тривога. Залишити відчиненими двері у тріскучий мороз не могли без ґрунтовної на те причини. Нарешті наважився і зайшов у приміщення.

Темрява. Вона огорнула його, хоча під час минулого візиту кімнати, коридори і вітальня будинку були освітлені досить яскраво – слуга свічок не шкодував.

– Ірено! Кохання моє, з тобою усе гаразд? – покликав пан Януш.

У відповідь – жодного слова, лише легкий шурхіт десь неподалік.

– Пан Леві!

Януш Дубровицький вдарив кресалом, підпалив трут і відшукав на підлозі поламану свічку. Срібний канделябр, у якому вона знаходилась раніше, лежав поряд. Освітлюючи собі дорогу, швидко минув вітальню і по черзі почав заходити до кімнат. Перше, що кинулось у очі, був повний безлад, який панував у будинку. Меблі хтось нещадно потрощив, скрині з майном перевернуті, а домашні речі розкидані на підлозі. Він не міг зрозуміти, що відбулось, але з кожною секундою серце все більше стискалось від недоброго передчуття.

Передчуття не обдурило.

Першим, кого Януш знайшов, був старий Йозеф, який прислужував їм за вечерею. Лакей лежав посередині невеличкої кімнати серед купи простирадл і подушок, у калюжі темної крові. Вишита золотом ліврея була розірвана і також залита кров'ю. Дубровицький відчув, як руки йому дрібно затремтіли. Він повільно наблизився. У тому, що перед ним лежить труп,

сумнівів бути не могло – обличчя убитого встигло пожовтіти, а риси загостритись. Але навіть не це скувало крижаним страхом королівського жовніра, який за своє життя встиг побувати у боях і бачив смерть на власні очі. У трупа було розрізано живіт, а нутрощі лежали на підлозі.

– Що тут відбувається? – вигукнув пан Януш і сам злякався свого голосу.

У відповідь – тиша.

Наступним Януш знайшов Леві Сатанівського. Лікар знаходився посередині кімнати, де вони вечеряли, поряд з перевернутим столом і розкинутим у безладі посудом. Його сива борода, одяг, все навколо було залите кров'ю. Як і у попереднього убитого, живіт Леві ніс на собі сліди кривого розрізу, з якого було видно нутрощі.

– Ірено! Петрусю! – несамовито заволав пан Януш і кинувся далі.

Дружину він знайшов ще живою. Скоріш за все вона намагалась утекти від убивць у ту мить, коли ті були зайняті Леві Сатанівським. І, природно, побігла у кімнату, де покладали у ліжечко її сина. Спробувала хоч якось захистити його і себе.

Їй це не вдалося.

Відчуваючи, як волосся на його голові заворушилось, Дубровицький закам'янів.

Ірена лежала біля того самого ліжечка. Шурхотіння, яке він чув, створювала вона. Жінка билась в агонії, але тепер, помітивши його, схлипнула.

– Януше, він... Я не змогла... Він...

– Ірено, мила...

Дубровицька зойкнула і затихла. Смерть нарешті змилювалась над нею, і лише струмок крові повільно малював собі доріжку білосніжною шкірою підборіддя. Тією шкірою, яку пан Януш так любив цілувати. Поглянувши у ліжечко сина, шляхтич уже нічого не відчув. Він якусь мить дивився на закривавлене дитяче тільце з розрізаним животом, після чого знепритомнів і гепнувся на підлогу.

Розділ II

Семен Паливода відклав книжку, яку читав протягом дня, поглянув на освітлені смолоскипами вежі старої фортеці за вікном і замислився. Він не звик до метушні великого міста, хоча й протягом певного часу вважав її досить кумедною. Усі ці сповнені розуміння власної важливості шляхтичі навколо, натовпи міщан, що бродили бруківкою вулиць у лише їм відомих справах. Гамір ринку, крики купців і пісні українською, польською та вірменською, що лунали з численних пивниць. Французька і голландська мова ландскнехтів з фортеці, які теревенили з міщанками, не утруднюючи себе вивченням інших мов... За життям Кам'янця Семен спостерігав з цікавістю кілька тижнів. Місто навіювало певні аналогії з Вавилоном, якби останній за велінням вищих сил було перенесено у скелястий каньйон Смотрича. Потім цікавість минула. Натомість прийшла важка нудьга. Паливода уже жалкував, що вирішив залишитись у місті на зиму. І хоч рішення було, певною мірою, вимушеним, сидіння в чотирьох стінах оптимізму не додавало. Душа просилась на волю, на Запоріжжя. На матінку Січ, яка залишилось поза межами досяжності Семена Паливоди від часів щедрого на гарячі тони жовтня. І ось тепер він тут. Різдво минуло і почалась та частина зими, котру не любить ніхто. А Семен Паливода, схоже, застряг надовго. Принаймні запорожці, яких він напередодні вгощав у шинку на ринковій площі так щедро, ніби зустрів рідних братів, натякали саме на це. Вони їхали у Волощину з листом кошового отамана, і їм довелось нещодавно перетнути Дике Поле. Козаки розповіли Семену про велику кількість вовчих зграй навколо шляхів, а також про напади хижаків і навіть жертви таких нападів. Тож коли, підвипивши, Паливода заявив, що найближчим часом вирушає на Запоріжжя, братчики похитали головами.

– Самому подорожувати у Полі, брате, дурна робота. Не відіб'єшся. Цих тварюк сотні. Навіть якби мав десяток пістолетів, все одно мало. Голодні, кидаються немов чорти. Себе ще

шаблею обійти здужаєш, а коня точно не вбережеш. Решту завершить мороз і втома. Такі ось справи.

І хоч Семен звик вважати себе не тією людиною, яку може змусити змінювати плани подібна дрібниця, вирішив не поспішати. Зрештою, тиждень тому, коли він зустрів запорожців, необхідності терміново подорожувати на Січ не було. Проте зараз, сидючи біля каміну у теплій світлиці, за вузькими стрілчастими вікнами якої лежав засипаний снігом каньйон Смотрича і проколювали небо шпилі фортечних веж, Паливода відверто нудьгував. Певною мірою нудьгу розбавляло читання, але це діяло не надто ефективно. Звиклий до походів і добрячої бійки характер вимагав покинути метушню міських вуличок і податись у чисте поле. На пошуки небезпек, назустріч морозному вітру й невідомості. Семен зітхнув і знову взяв до рук книжку. Подумав, що вирушить на Запоріжжя завтра. З самого ранку. До того, як хтось спробує його відрадити. Потрібно лишень взяти більше пороху і пістолетів. Зрештою, навіть сам факт нападу вовчої зграї можна перетворити на яскраву пригоду. Від такої думки чоло Семена провітліло, і він подумав, що рішення вже обговорено і прийнято. Далі думки вились навколо практичного втілення задуманого у життя. Проте це відбувалось не довго. За чверть години Паливода заглибився у читання, справедливо вважаючи, що проблеми дня завтрашнього потрібно вирішувати завтра.

Усе розпочалось саме тоді. Так несподівано-буденно, як починаються усі неприємності. У сінях почулось дзеленчання острогів і кроки, після чого у двері кімнати безцеремонно загупали. І навіть не кулаком. Дубові дошки гуділи скоріш за все під руків'ям гарапника. Семен зітхнув і знову закрив книжку. На гостей він не очікував, хоча й не міг сказати, що їм не радий. Можливо, все ж таки вдасться розбавити нудьгу до ранку бодай якоюсь розмовою. Але ж не так настирливо її починати!

Гупання повторилось.

– Пане Ольховський! – загудів застуджений голос за дверима.

Семен спробував упізнати візитера по голосу, але не зміг.

– Пане Ольховський, нагальна справа, відчиніть!

За дверима голосно відхекувались, як це зазвичай робить людина, що занадто поспішає.

Семен зітхнув.

– Хто такий?

– Посланець каштеляна!⁶ – сповістив голос.

Це вже цікавіше.

– Якщо пан не воліє вибити двері, а просто зайти, він може легко це зробити, відчинивши їх, – спокійно відіззався Паливода і клацнув кресалом, розпалюючи люльку.

Двері відчинились, і на порозі застиг зарослий щетиною чолов'яга у кожусі й баранячій шапці. На шкіряному чересі мав, демонструючи свою належність до військових, карабелу⁷.

– Чи маю я честь бачити шляхтича Семена Ольховського? – запитав з порога прибулий, не переймаючись такою дрібницею, як привітання.

Семен випустив хмаринку сизого диму, деякий час слідкував за ним, доки хмаринка не перетворилась на імлу, після чого перевів погляд на прибулого.

– І я вас вітаю, пане... не знаю вашого імені.

Гість пропустив натяк повз вуха.

– Вас хоче бачити його ясновельможність каштелян, прошу не баритись! – категорично заявив він і для більшої поважності порухав своїми пишними вусами.

Семен зітхнув.

⁶ Каштелян – у XVII сторіччі у Речі Посполитій посадова особа на королівській службі, яка призначалась для управління фортецею і землями навколо неї.

⁷ Карабела – тип шаблі, поширений у XVI–XVII сторіччях.

– Шановний, – сказав він голосом, у якому чути було важку, сіру й безпросвітну нудьгу. – Чи не міг би ти зачинити двері?

– Для чого? – блимнув очима візитер.

– Бачиш, на вулиці не надто тепло, і кімнату нагріти досить важко без достатньої кількості дров. А з огляду на ту обставину, що мій помічник відсутній у Кам'янці, рубати їх доводиться мені особисто. Я не від того, щоб попрацювати фізично, але зараз не маю настрою.

– Але каштелян... – знову блимнув очима прибулий.

– Зачини двері і бажано за собою! Пішов геть! – підвищив голос Семен і звівся зі свого зручного фотелю.

– Наказ каштеляна...

– Геть!!! – заволав Паливода голосом досвідченого кавалериста.

Двері з гуркотом зачинились. Паливода кілька секунд дивився на них, після чого повернувся у фотель і розкрив книжку. Спробував читати, але швидко зрозумів, що думки літають зовсім не у тому полі, до якого запрошував автор філософського трактату з латинською назвою. Він відклав книжку і вирішив почекати наступного візитера. Можливо, сам каштелян?

Після того як непроханий гість зник, минуло кілька хвилин, і Семен навіть почав вважати, що помилився, коли в снігах знову почувся рух і у двері постукали. Цього разу значно галантніше.

– Хто такий?!

У відповідь жодного слова, а за мить знову стукіт.

– Увійдіть! – Семен упіймав себе на думці, що даремно вигнав посланця. Можливо, й справді відбулось щось важливе? Втім, він завжди з повагою ставився до бажання сторонніх побути наодинці й вимагав такої поваги до власних бажань. Але... Невже сам каштелян?

Так, це був каштелян. Середнього зросту товстун років шістдесяти, ушитому золотом кармазині, з пишними сивими вусами. На голові насунута майже на очі боброва шапка. Маючи за спиною двох озброєних мушкетерів, навпроти Семена стояв Анджей Гурський. І хоча поважний сенатор сейму і управитель ключової фортеці південного кордону Речі Посполитої намагався виглядати так, як належить особі його статусу, Семен одразу ж помітив, що той перебуває у край розгубленому стані.

– Дозволиш? – зиркнув каштелян на Семена. – Чи, можливо, виженеш, як вигнав мого посланця?

– Прошу вибачення, сенаторе, – Паливода зрозумів, що слід розрядити ситуацію. – Можливо, я не надто гарно повівся з вашим служником, але маю на те причини...

Анджей Гурський стомлено здійняв руку, немов захищаючись від потоку слів. Він стяг з голови шапку, розстібнув застібку киреї і без запрошення сів на один зі стільців. З грудей у нього виривалось важке дихання, яке часто супроводжує людей його комплекції.

– До біса реверанси, Ольховський, – сказав, дещо відхекавшись. – Не до них. Я надто старий для речей, які раптом упали на мою голову. Хоча ніхто не зможе сказати, що я застарий, аби зайняти своє місце у шерензі гусар. Пані Беата, моя дружина, вважає, що це не так. Вона наголошує, що ризикувати життям у битвах мають молоді. А я віддав молодість королівській службі й тепер маю пожинати плоди своєї служби. Саме тому я стою на чолі такої фортеці, як Кам'янець. Як вважаєш, вона має рацію?

Семен знизав плечами.

– З вашою дружиною важко не погодитись, – сказав він.

– Але я не погоджуюсь! Те, що мушу пережити тут, зведе мене в могилу скоріше, аніж ворожі клинки.

– Справді?

Гурський вдав, що не помітив іронії.

– Маю до тебе справу, подобається тобі це чи ні, – сказав він.

Семен випустив мале кілечко тютюнового диму.

– Настільки нагальну, що ясний пан був змушений шукати мого товариства у таку пізню годину?

– Саме так. Справа не терпить зволікання.

Семен зітхнув.

– Власне, не знаю, чи спроможний допомогти, – сказав він. – Вранці я збираюсь покинути Кам'янець.

Від погляду, яким зміряв Семена Гурський, стало зрозуміло, що його плани відрізняються від планів каштеляна докорінним чином. Він повернувся до супроводжуючих мушкетерів і помахом руки видалив їх за двері. Після цього поглянув на Паливоду.

– Ольховський, я прожив довге життя і бачив досить багато поганого. Але подібного не бачив у своєму житті ніхто з живих. Сам диявол покинув пекло і розпочав творити свої нечестиві діяння зовсім поруч! Ти маєш допомогти мені!

Каштелян наблизився настільки, що Семен міг розрізнити сорт вина, який той вживав під час вечері.

– Чому саме я? – запротестував він і спробував відсторонитись.

– Тому, що я тебе прошу, чорт забирай! Ольховський, я не часто прохаю. Але коли прохаю, мені не відмовляють! Цьому є безліч причин. І одна з них – золото. Багато золота.

– Золота багато не буває, – спробував пожартувати Паливода.

– Але буває забагато теревенів. Ольховський, ти шляхтич, і я не зможу покарати тебе так, як караю своїх жовнірів. Але зіпсувати життя я здатен. І зараз саме той час, коли я готовий на все. Тож будемо розмовляти чи ускладнимо один одному життя?

Семен роздумував лише коротку мить. Сперечатися з головним чоловіком у Кам'янці він наміру не мав. Крім того, швидко зрозумів, що гостя просто так не позбутись. Він піднявся з фотелю, підійшов до вікна. Відчувши спиною холодний камінь підвіконня, поглянув на Гурського.

– Готовий вислухати вас, сенаторе.

Каштелян відкашлявся. Семен помітив, що руки у нього тремтіли.

– Випити маєш? – відкинувши манери, сказав Гурський.

– Але піст, ваша ясновельможність...

– Не патякай!

– Знайду.

За хвилину на столі стояла плетена сулія з вином, а каштелян, відпивши не менше половини вмісту чималенького срібного кубка, засопів ще сильніше.

– Чорт забирай, Ольховський, я не у тому віці, щоб такої днини долати сімдесят верст. І не у тому віці, щоб дивитися на речі, на які змушений був споглядати! – видихнув він.

– Ви мусили їздити за межі міста? – запитав Семен, намагаючись підтримати розмову. Він взяв до рук свого кубка, але, поглянувши на темне густе вино, відставив його. Пити не хотілось, крім того, він вирішив пускатися в дорогу до світанку.

Каштелян мовчки вказав на свій кубок. Коли Семен наповнив його вдруге, випив залпом, знову шумно видихнувши повітря. Семену на мить здалося, що в грудях у каштеляна знаходиться великий ковальський міх, за допомогою якого він намагається роздмухати невидиме полум'я.

– Мусив, – нарешті відповів він. – Щойно повернувся з Сатанова. Там відбулась страшна трагедія. Настільки страшна, що місто досі лихоманить. Я змушений був відправити туди хоругву драгун. Кляті голландці, яких було відряджено для охорони міста, ні на що не здатні! Я велів позбавити їх жалування і на двадцять діб кинути до карцеру. Лайдаки, пся крив! Ти маєш допомогти мені.

Семен знизав плечами.

– Чому ви вважаєте, що я здатен допомогти?

Каштелян роздратовано змахнув рукою:

– Зараз недоречно розпочинати виставу й набивати собі ціну. У Сатанові скоєно страшний злочин. Убито дружину мого племінника, його маленького сина і ще кількох людей. І спосіб, за допомогою якого їх убито, наштовхує на думку, яку я висловив щойно. Це диявольський промисел. І бачить Бог, я не маю на меті подібним твердженням додати ваги своїм словам. Мені відомо, чим ти заробляєш собі на життя, тож бажаю, щоб ти допоміг нам знайти убивцю. Клянусь святим престолом, мешканці Кам'янця мають побачити злочинця на палі. Інакше...

– Що інакше?

– Інакше фортеці потрібен буде новий каштелян. А у плани пані Беати це не входить. Як, власне, і у мої особисті плани!

Семен не відповів. Лише відчув, що поїздка крізь Дике Поле і битва з вовчими зграями відкладається на невизначений час. До візиту каштеляна він, звичайно, не був готовий. Як не був готовий і до початку роботи над новим розслідуванням. Але щось у погляді й голосі Гурського підказувало – ця справа має стати основним зайняттям Семена Паливоди на наступні кілька тижнів. Він міг виставити за двері посланця каштеляна. Міг, врешті-решт, відмовити й самому сенатору. Але факт учинення убивства проігнорувати Семену Паливоді було не під силу. Тим більше убивства, про яке повідомили з такими емоціями, які він міг спостерігати щойно. Це було би чимось на кшталт – закинути шаблю у піхви й піти геть, отримавши виклик на двобій від фехтувальника, слава про якого лунає значно далі, аніж слава самого Семена Паливоди. Чи знав це Анджей Гурський, Семену було невідомо. Але, сам того не відаючи, каштелян торкнув найбільш чутливі струни його душі. І зробив усе для залучення до справи найкращого спеціаліста з розкриття злочинів в Україні.

Паливода деякий час спостерігав за краєвидами за вікном, після чого поглянув на Гурського.

– Сенаторе, а ви чули про подію, яка має відбутись за кілька тижнів? – запитав він.

Гурський похитав головою і влив у горлянку чергову порцію вина.

– Досить з мене подій. Я хочу спокою.

– Ну, на цю подію навряд чи вплинуть наші з вами побажання. Згідно з підрахунками астрологів, має відбутись затемнення сонця. Рідкісна подія.

– Здається, щось чув... – буркнув каштелян. – Яке це має відношення до нашої справи?

– Можливо, й ніякого відношення. Проте існує теорія, що під час цього природного явища у суспільстві посилюються негативні процеси. Якщо говорити простіше, значно зростає кількість різноманітних бовдурів. Можливо, убивця з Сатанова один з них?

Кількість випитого, здавалось, дозволила Гурському заспокоїтись.

– Отже, ті, хто мені порадив звернутись до тебе, мали рацію. У тебе глузд працює у потрібному напрямку, – з хитруватою посмішкою мовив він.

– Дякую за вашу оцінку моїх скромних здібностей, ваша ясновельможносте. Але в ній немає необхідності.

– Ти допоможеш, Ольховський? – вчергове не звернув уваги на іронію Паливоди каштелян. У його погляді не було зверхності. Лише безвихідь людини, що опинилась перед проблемою, яку не здатна вирішити.

Семен вибив зі згаслої люльки попіл і кинув на Гурського погляд, у якому не було й тіні іронії.

– Маю надію, ви наказали нічого не зачіпати на місці злочину до мого прибуття? – запитав він.

– Так. І, чорт забирай, мені це коштувало надто дорого! Здається, до скону пам'ятатиму, як бідний Януш скреготів зубами, коли мої жовніри виводили його на вулицю. Бідний хлопчик!

За таких обставин легко можна з'їхати з глузду. Навіть не уявляю, що йому довелось пережити. Ідемо?

– Я буду готовий за п'ять хвилин, – хитнув головою Семен.

Гурський піднявся з крісла, допив вино і гепнув кубком об стіл.

– Я знав, що ти зрозумієш мене, Ольховський. Такі речі не повинні залишатись без покарання. Коні готові, виїздимо негайно.

– Ви теж їдете?

– Так.

– Але ви вже здолали сімдесят верст. Можливо, варто відпочити? – запропонував Паливода.

– А... який там відпочинок! – змахнув рукою сенатор і одягнув на обличчя вираз цілковитої самопожертви. – Міг би зачекати на тебе у Сатанові. Але від початку був упевнений, що ти виставиш мого вісника за двері. Поквапся.

Розділ III

Укутані щільною сніговою ковдрою Товтри над ледь помітною після минулої заметілі лісовою дорогою починали бовваніти у мороці похмурого світанку. Важка ніч, під час якої передовий дозор вказував шлях заgonу за допомогою смолоскипів, залишилась позаду. Морозний ранок фарбував лати жовніврів білою памороззю, а від дихання коней і людей над дорогою здіймалась імла. Навколо майже розвиднилось. Саме тоді від голови валки, де їхали драгуни міської сторожі, долетіли стривожені голоси й іржання коней. Кучер, що правив каретою, натяг поводдя і розкотисто гукнув:

– Тпр-р-р-у!!! Стояти, малі!

Карета проїхала ще кілька футів і зупинилась. Анджей Гурський, який знаходився поряд із Семеном у салоні, витяг шию, намагаючись з'ясувати причину зупинки.

– Що там, чорт забирай?! – гукнув він до кучера.

– Не можу знати, ваша ясновельможносте, – відповів кучер. – Зупинились.

– Сам бачу. Дізнайся чому.

Кучер зіскочив з козел і хотів бігти уперед, однак швидко зметикнував, що у цьому немає потреби. Від авангарду від'єднався комонник і погнав коня у напрямку карети, у якій їхали Гурський і Паливода. Наблизившись, застиг у нерішучості.

– Чому стоїмо? – роздратовано запитав у нього каштелян.

Замість відповіді жовнір налякано повернувся у той бік, звідки приїхав, і похитав головою. Семена здивував вираз розгубленості, який зовсім не пасував людині у військових обладунках.

– Ваша ясновельможносте, там... – нарешті тремтячим голосом вимовив драгун.

– Що відбувається?! – розходився каштелян. – Чому зупинились?! Бачить Бог, з мене досить на сьогодні поганих новин!

– Ви повинні поглянути! – жовнір вказав рукою. – Здається, там відбулось убивство...

– Що?! Що ти верзеш?!

– На шляху тіло людини.

Семен без зайвих слів вискочив з карети й за хвилину був біля заметених снігом кущів, поблизу яких стовбичили люди каштеляна. Обережно ступаючи по глибокому снігу, наблизився. Картина, що її побачив, перевершила навіть ту, яку уявляв собі мить тому. Оточений схвилюваними жовнірами, біля дороги у калюжі крові лежав чоловік. На убитому не було верхнього одягу, лише спідня білизна. На грудях і животі білизну було розрізано, живіт розпорото, а поряд лежали нутрощі потерпілого. Судячи з того, що тіло повністю задубіло на морозі, труп знаходився тут не менше кількох годин.

– Господи, що тут відбулось? – перелякано зашепотів чийсь голос.

– Людина не здатна на таке! Сам диявол виліз із пекельних глибин і убиває перехожих! – кинув інший жовнір, і одразу кілька голосів зашепотіли молитви латиною і слов'янською. Голоси декотрих помітно тремтіли. Було дивно спостерігати, як кремезні, заковані в обладунки й озброєні чоловіки, поводять себе на кшталт купки переляканих овець.

– Панове! – намагаючись не підвищувати голос, підняв руку Паливода. – Зберігайте спокій. Картина не з приємних, але тут не відбулось нічого містичного. Банальне убивство. А зараз я попрошу кожного з вас повернутись на дорогу до своїх коней. І головне – намагайтесь ступати власними слідами, ви й так натоптали!

– Ви чули, лайдаки! – додав вагомості словам Паливоди вигук каштеляна, який полишив теплий салон карети і стояв неподалік, на шляху. – Геть звідтам, хто не бажає канчуків!

Жовніри, побоюючись більше ніж таємничої містики гніву Гурського, який славився своїм нестримним норовом, швидко повернулись на дорогу. За хвилину біля мертвого тіла у снігу залишився тільки Паливода.

– Дякую, пане сенаторе, – з вдячністю приклав він руку до грудей.

Гурський буркнув щось невдоволено і почухав неголене підборіддя. Він з острахом дивився на убитого у такий варварський спосіб чоловіка, хоча й намагався не виказати хвилювання. Нарешті не витримав і похитав головою:

– Істинно мовлю, Ольховський, вони мають рацію.

– Ви про кого?

– Про жовнірів. Сам диявол залишив пекло і явив нам жах своєї сутності. Сам диявол! Спочатку у Сатанові, потім тут...

– Ви вважаєте? – Семен дістав люльку і запалив її.

– Я звик вірити власним очам!

– Тоді ви маєте знати напевне, якими вигадливими бувають деякі з людей, коли мова заходить про убивство ближнього. Стара історія, що веде свій початок від Каїна та Авеля. Тут і диявол не потрібен.

Гурський не відповів. Натомість осінив себе хресним знаменням і зашепотів молитву. Семен зітхнув і розпочав огляд місця злочину.

Убитий лежав горілиць, широко розкинувши руки. Одразу кидався в очі той факт, що убили його в іншому місці. У глибокому снігу поблизу тіла були помітні сліди однієї пари ніг і волочіння. Ніяких ознак боротьби не було. Крім того, кривава калюжа, не зважаючи на її роз-

міри, могла бути більшою. Скоріш за все тіло нещасного тут лише розрізали. На щастя, жовніри каштеляна, помітивши убитого, підійшли зі зворотного боку, і це, безумовно, спростило роботу. Тож загальну картину того, що відбулось, можна було зрозуміти. За спиною зарипів сніг, і Семен повернувся. Намагаючись потрапляти ногами у сліди своїх підлеглих, до нього наблизився Анджей Гурський. Було смішно спостерігати, як поважний магнат з об'ємистим черевом пильно виконує настанову не натопувати на місці злочину й кумедно перестрибує з ноги на ногу. Паливода вибив люльку об халяву чобота й заховав її у кишеню. Натомість вийшов з-за пазухи жупана нотатник і олівець. Розгорнувши на чистій сторінці, заходився старанно замальовувати розташування тіла убитого, сліди ніг людини, яка притягла тіло, а також слід запряжених парюю коней саней, на яких убитий і його убивці, судячи з усього, сюди прибули.

– Це вже занадто, клянуся усіма святими! – застогнав каштелян, роздивляючись труп.

Семен знизав плечами й продовжив замальовувати місце злочину. Нарешті закінчив, заховав нотатник і відповів:

– Коли здається, що вже занадто, ваша ясновельможносте, завжди залишається можливість чогось гіршого. Життя недосконале. Залишається зрозуміти, для чого він їх патрає. Я так розумію, тіла убитих у Сатанові теж мають на собі подібні розрізи?

– Єзус Марія, так! Їх убили точнісінько так, як цього бідолаху!

– Чомусь так і думав, – задумливо сказав Паливода.

Гурський засопів. Перше приголомшення від знахідки на шляху пройшло, залишаючи місце гніву вельможного.

– Але що за наволоч наслідуюється чинити це все у моїх володіннях! – розходився каштелян. – Клянуся усіма святими, я посаджу мерзотників на палю. І вони сидітимуть там, доки не розваляться на шматки. І навіть це буде милосердним кроком по відношенню до них! Я примушу їхніх дітей та онуків нести покарання за злочини батьків!

Семен присів навпочіпки біля убитого.

– Не буду сперечатися з приводу милосердя і відповідальності нащадків, пане каштеляне, – сказав задумливо. – Але спочатку їх потрібно упіймати. І саме цим нам з вами доведеться зайнятись.

– Чортівня! – не міг угамуватись каштелян. – Триклята чортівня!

Семен продовжив огляд. Судячи з усього, перед ним знаходився не шляхтич і не купець. Вкрите зморшками обличчя людини, що розміняла шостий десяток. Неохайна борода і зачіска, пошите з простого полотна спідне. Паливода, оглянувши труп, обережно взяв його за плече і перевернув на груди. Окрім трьох вогнепальних ран на потилиці, з цього боку жодних ушкоджень на тілі не було. Він підвівся і повернувся до каштеляна.

– Пане Анджей, куди ви зазвичай доставляєте тіло у подібних випадках?

Гурський знизав плечами.

– Відомо куди, у фортецю.

– І що з ним відбувається далі?

– Після огляду лікарем, слідства і усіх необхідних процедур віддаємо родичам, якщо такі знаходяться. В іншому випадку їх погребують коштом магістрату.

Семен відступив від трупа, зачерпнув пригоршню снігу й почав розтирати ним руки.

– Дуже добре, – сказав він. – Я прохав би вас дати наказ лікарю, який оглядатиме убитого, щоб він підтримував зв'язок зі мною.

– Неодмінно, – погодився каштелян. – Зараз він у Сатанові, очікує на нас із вами. Там про все й домовимось.

Залишивши на місці вбивства двох жовнірів і сани, загін продовжив подорож. Важкі хмари, що від ранку вкривали небо, розступились, і сліпуче сонячне сяйво залило засніжені поля обабіч шляху. Однак після ранкової пригоди настрій було зіпсовано. Певний час Гурський

мовчав, втупившись у пейзажі за вікном. Не розпочинав розмови і Семен, вирішивши побути наодинці з власними думками. Так їхали близько години. Нарешті каштелян не витримав:

– Я нічого не розумію. Це якесь прокляття! На моїй пам'яті такого не відбувалось від часів, коли Кам'янець обступили орди Кантемира-мурзи!⁸ – обурено сказав він.

– Що ви маєте на увазі?

– А ти не помітив? Просто так, прямо на дорозі лежить труп. Я міг це зрозуміти у той час, коли під Хотином стояли турки, а увесь край зазнав навали триклятих бусурман. Але тепер!

– Ви хочете сказати, що злочинність у Кам'янці подолано? – скептично поглянув на Гурського Семен.

Каштелян похитав головою:

– Ольховський, ти доросла людина. Тож мусиш розуміти, я особа на королівській службі. Поставлений тут з метою дати підлеглим його величності відчутти силу закону. І я виконую свої обов'язки. Незважаючи на те, що завжди поблизу може знайтись мерзота, яка вважатиме, що їй дозволено жити, нехтуючи тим самим законом. Проте у мене з ними розмова коротка: куля, шибениця або паля. Різного штибу злодії, бунтівники та інша наволоч обходять мої володіння десятою дорогою. Якщо не віриш, запитай у кого завгодно. У лотрів⁹ піджилки починають трястися від самого імені Анджея Гурського! Ще навесні мною було віддано наказ про страту кількох з них. І результат не примусив на себе довго очікувати – за останні півроку жоден не наважився украсти бодай мішок збіжжя з селянської хати. У байраках над Дністром ще переховуються кілька десятків негідників. Але мені про них відомо, і навесні уся ця наволоч висітима на шибеницях. І раптом відбувається таке! Я просто не в змозі повірити...

Семен промовчав, похитавши головою на знак згоди. Гурський зітхнув.

– Скажи хоч щось, Ольховський! Не мовчи.

– Що ви хочете почути, сенаторе?

– Чому, чорт забирай, це відбувається?

Паливода поглянув на каштеляна і знову похитав головою:

– Не можу сказати надто багато. Звідси далеко до Сатанова?

– Два десятки верст.

– Інший шлях є?

– Навряд. Якщо й існують лісові дороги, нині їх занесло снігом.

– Тобто людина, яка вирішила мандрувати з Сатанова у Кам'янець або навпаки, повинна проїхати саме тут?

– Напевне. Чому ти запитуєш?

Паливода поглянув на каштеляна.

– Очевидно, нещасний, якого ми знайшли, а також загиблі у Сатанові, ланки одного ланцюга, – сказав він.

– Це очевидно навіть для мене, – погодився Гурський. – Але чому у такий дикий спосіб? Заради чого?

Семен підняв комір кунтуша, намагаючись врятуватись від протягів, які гуляли в салоні карети.

– Є багато пояснень навіть для того, що на перший погляд здається незрозумілим, – пригадав він. – Одного разу я зустрів святого інквізитора, який отруював людей сотнями. Здавалось би, святий отець і навмисне отруєння – речі несумісні. Але коли розібратись більш прискіпливо, подія набуває іншого забарвлення. Як нам оповідає історія, у Ватикані традиція труїти ближніх досить стародавня. Проте усі ми віримо, що церква веде нас до царства Гос-

⁸ Маються на увазі події Хотинської кампанії 1621 року, коли союзники Османа II, кримські татари під командуванням Кантемира-мурзи плундували Поділля.

⁹ Лотр – розбійник, грабіжник.

поднього. І продовжуємо вірити навіть після того, як отруювачів у рсях виведено на чисту воду. Скоріш за все убивця теж вірить у щось. Принаймні має безліч аргументів для виправдання своїх дій. Можливо, дізнавшись якими є ці аргументи, ми зможемо знешкодити його досить швидко. Проте слідство знаходиться на самому початку, тож зараз зарано робити будь-які висновки.

– Ти говориш крамольні речі! – сказав Гурський. – Якби твої слова дійшли до вух святої інквізиції, мав би безліч проблем.

– Вони намагались. Хоча й безуспішно. Сенаторе, у мене є до вас невеличке прохання.

– Кажі.

– Не завадило б дізнатись, кого ми знайшли. У мене не вистачить на це часу. Відрядіть кількох жовнірів у навколишні села. Навряд чи цей чоловік жив далі аніж за десять верст від місця, де ми його знайшли. Нехай дізнаються, хто він.

Гурський, погоджуючись, хитнув головою.

– Я дам вказівку. А зараз, прошу вибачення, мої сили вичерпано. Як фізичні, так і духовні. Скоро буде трактир, там стаємо на відпочинок.

– І я буду останнім, хто вас відмовлятиме, – підвів підсумок бесіди Семен.

За чверть години дорога й справді вивела загін до селища, на околиці якого знаходився великий трактир. Ворота з рипінням відчинились, і скоро на дворищі, яке до цього пустувало, стало велелюдно й гамірно. Гурський у супроводі Паливоди і ротмістра покрокував до будівлі, решта жовнірів розташувались просто неба, розпалюючи багаття для обігріву й приготування їжі.

Розділ IV

Снігопад, який пройшов минулої ночі, видався на диво рясним. Тож за кілька верст від шляху, яким подорожували Семен Паливода і Анджей Гурський, снігу навалило стільки, що лісові дороги перестали існувати, як справедливо відзначив каштелян. Білий лапатий, він йшов кілька годин поспіль, все потовщуючи й потовщуючи ковдру, якою вкутались порослі лісом схили гір і безлісі долини. А тріскучий мороз, незважаючи на снігопад, не збирався випускати околиці зі своїх крижаних лабет. Здавалось, у білій безмовності, чистій і холодній, не могло існувати жодного руху, окрім цього тихого падіння сніжинок.

Втім, рух таки був. Просікою серед засніжених ялин повільно просувались сани, запряжені парою коней. Незважаючи на те що напередодні дорога тут була гарно вторована дроворубами, які вивозили нею дрова для продажу у Кам'янець, Чемерівці, Смотрич і Балин, зараз просіка була засипана снігом завглибшки у два фути. Тож коні лише їм одним відомим чином розрізняли просіку й досі не збилися. Вони невтомно долали замети й покірно тягли свою поклажу у невідомому напрямку. Одинокий наїзник у шкіряному морському плащі, який сидів у санях, не мав чіткої мети. Він накинув на голову відлогу, заплющив очі й не помічав нічого навкруг себе, немов поплинув у невідому далечинь. На соломі за спиною у наїзника була вже майже непомітною велика кривава пляма. Вона, як і все навколо, поступово зникала під білою

ковдрою. І скоро зникла зовсім. Лише кілька соломинок, які стирчали крізь сніг, червоніли крихітними краплинками крові. На тлі білої пустелі краплинки виглядали кволо й беззахисно, немов травневі квіти, які раптом потрапили у зимову заметіль. Обличчя чоловіка у санях не виказувало жодних емоцій. І тільки коли раптовий порив вітру посилював вплив морозу, він кутався у свій одяг і щось говорив, звертаючись до лісу навколо співучими словами невідомої мови. А перед внутрішнім поглядом у нього пропливали чужі, далекі краї. Краї, які ніколи не бачили снігу. Лише зелень тропічного лісу й ласкавий прибій моря. Землі, що він боявся їх і ненавидів. Кораблі, дерево яких просякло смертю. Безмежжя океану і зневіри. Мить – і засніжені пейзажі південного Поділля перестали існувати в уяві Мешики. На їх місце пам'ять перемістила темний, просякнутий сопухом гниючої плоті трюм, у якому його зачинили...

* * *

Вони були зовсім поряд. І хоч Степан намагався переконати себе, що разом з ним у тісній клітці звичайні покійники, заспокоїтись не вдавалось. У примарному світлі, що потрапляв сюди крізь люк у верхній палубі, він міг розрізнити їхні темні тіла, відкриті очі, які уже нічого не бачили, а також білі зуби. У деяких із чорношкірих були розкриті роти, і їхні схожі на перлини зуби були не менш білосніжними, аніж за життя. Здавалось, вони ось-ось зарухаються і почнуть жестикулювати, благаючи води і їжі, як робили це раніше. Проте запах, який ішов від їхніх тіл і доводив Степана до стану смертельного жаху, сповіщав: вони уже нічого не бажають просити у білих людей, які стали їхніми катами. Натомість сам вигляд покійників тепер примушував благати прощення у них. Степан не спав уже більше двох діб. Як тільки втома долала, йому здавалось, що мертвяки підіймаються з просяклих нечистотами дощок трюму і повзуть до нього, простягають свої чорні руки й клацають зубами, намагаючись вчепитись у нього смертельною хваткою. У такі хвилини сон зникав, а на його місце приходило відчуття, що у голові Степана натягнуто струною тонку мотузку, яка дзвенить від напруження й ось-ось може лопнути, занурюючи його у важкий біль. Перші кільканадцять годин він намагався стукати у люк, кричав і вимагав випустити його. Нестримно лаявся або навіть плакав. Але у відповідь чув лише регіт і насмішки. Потім хитавиця посилилась і з нього уже нікому було насміхатись. Судно боролось із штормом, тож моряки зайнялись такелажем і зовсім забули про Степана. Відповіддю на його крики й благання тепер слугувало рипіння канатів, шипіння води, що падала на палубу, стікаючи ключами, а також ледь чутна лайка боцмана.

І саме тоді мерці зарухались. Причиною цього слугував шторм, який примушував задубілі тіла перекочуватись трюмом, проте розбурхана уява Степана малювала зовсім інші картини. Йому здавалось, що вони перетворюються на страшних зомбі. Живих мерців, творіння чорних шаманів з нетрів Екваторіальної Африки. І Степан відчував, як крижаний жах все міцніше обвиває його. Це був усеохопний жах. Такий, що підминає під себе решту емоцій і думок. Примушує холодити й тремтіти, немов у пропасниці. Виходу не було. Він залишився сам на сам з ними й знаходиться цілковито у їхніх руках. Тонка струна у голові Степана натянулась іще сильніше, і він змушений був охопити голову руками. Після чого заволав. Волав довго і моторошно, іноді перекриваючи гуркіт буремного моря. Але його ніхто не чув. У світі навколо залишився лише він і мертві тіла чорношкірих.

* * *

Мешика, немов прокинувшись від сну, озирнувся. Коні все ще йшли просікою, навколо ні душі. Він, нагадавшись про щось, похапцем стромив руку за пазуху й дістав сувій паперу. Розгорнувши, кілька хвилин вдивлявся у зображення на папері й кілька стовпчиків цифр під зображенням. Саме цифри привернули його увагу. Вуста Мешики гарячково шепотіли слова

незрозумілою мовою. Зрештою він згорнув сувій і стромив за пазуху. Залишалось дванадцять ночей. Раніше вони приходили лише іноді. Можливо, раз на місяць. Обступали й намагались звести з розуму. Потім вони почали приходити щоразу частіше. Аж доки Міктлантекутлі за їх спинами не сказав, що тепер вони приходитимуть щодня. Щодня, доки сонце не зникне з небес серед білого дня. А тоді темрява заволодіє його, Мешики, душею. І потягне її у пекло! Подумавши про це, Мешика почав тремтіти. Думки не могли затриматись у його голові. Від страху, пережитого під час згадки про голос за спинами мерців, що обступали його нічною порою, вони розлітались, немов зграйки наляканих горобців. Лише одна закарбувалась у свідомості розумінням того, що він має зробити.

Боги люблять жертви.

І коли жертв буде достатньо, вони змусять страшного Міктлантекутлі відмовитись від його душі. І тоді він зможе зайняти своє місце біля багаття воїнів-орлів. Поруч з усемогутнім Мешті.

Мешика розсміявся хрипким сміхом, від звуків якого з віт ялини зірвався у політ важкий пугач.

– Ви не отримаєте мою душу, породження темряви! Навіть не сподівайтесь, – говорив Мешика. – Я подбаю про це! Так, так! Ви надто слабкі у зрівнянні зі мною, о нещасні! Тому що я той, кому призначено перемагати! Сонце любить жертви! І я дам їх вдосталь!

З цими словами він почав шарудіти у соломі позаду себе. Нарешті видобув парусинову сумку, з якої обережно витяг і склав у рядок перед собою чотири закривавлених пакунки. Погладивши їх руками як щось безмежно цінне, Мешика склав пакунки до сумки й заховав назад у солому.

– Так, я знаю! – нервово скрикнув він. – Їх надто мало, щоб зупинити темряву! Дайте мені час! Лише дайте мені час!

Поволі він почав заспокоюватись і щільніше закутався у свій плащ. Залишилось дванадцять ночей. Відтепер вони приходитимуть щоночі, сумніву не було. Перші чотири він має чим зустріти їх. Але залишається ще вісім. Від думки про це Мешика знову затремтів. Він мусить, неодмінно мусить подбати про це. Про те, що відбудеться далі, Мешика не замислювався. Коли жертв стане достатньо, сонце підкаже потрібні кроки. Зграйки стривожених горобців у голові нарешті остаточно вгомонились. Мешика повільно заглибився у той напівсонний стан, який володів ним уже кілька годин.

Раптом коні захропіли. Мешика потягнув повід і озирнувся. За кількасот кроків лісова просіка, якою він рухався досі, закінчувалась, приєднуючись до торованого шляху. До Кочубеєва залишилось менше версти. На обрії виднілися крайні хати селища, господарчі будівлі й копиці сіна. На гостинці був помітний рух. Мешика притримав коней і придивився. Після цього зіскочив із саней і, намагаючись створювати якнайменше шуму, кинувся до шляху. Борсався у глибоких заметах, здригався від снігу, який потрапляв за комір, і стискав у руках холодне руків'я абордажної шаблі. Подорожніх може бути кілька, тож пістолета, найімовірніше, за все не вистачить. Але це навіть краще. Пощерблений клинок старої шаблі може продемонструвати, що здатний попиту крові на зимових українських просторах не менш жадібно, ніж робив це на палубах іспанських каравел і португальських бригантин.

Досягнувши узлісся, Мешика застиг. З боку шляху його неможливо було помітити крізь засніжені віти ялин. Натомість йому було добре видно, що там робилось. Гостинцем їхали двоє озброєних мушкетами й шаблями жовнірів, які супроводжували сани. У санях знаходився третій жовнір і прикрите парусиною тіло. З-під парусини виглядала рука зі скрюченими пальцями. Шкіра руки була зеленкувато-жовтою. Мешика прислухався.

– Куди далі? – запитав у одного з вершників жовнір, який правив санями.

– Відомо куди, у фортецю, – відповів комонник у синьому жупані, поверх якого виблискував кільчастий панцир із залізними наплічниками.

– А покійного чому рідним не залишили? Селянка так убивалась...

– Ніби ти не знаєш! – відрубав комонник.

– Накази каштеляна потрібно виконувати, – подав голос інший комонник. – Інакше по тобі будуть журитись.

– А все ж не по-християнськи, – зітхнув жовнір, зовсім ще юнак. – Привезли до хати чоловіка неживого, показали і далі повезли.

– Не патякай! – grimнув на нього старший з драгун. – Буде наказ, привеземо назад.

Мешика вискалився і стромив руку до кишені, клацнувши курком. І хоч розумів, що не здатний протистояти трьом озброєним драгунам, ледь стримався, щоб не кинутись їм напереріз. Яка різниця, чим озброєні ті нікчеми? Адже Мештлі допомагає саме йому! А це найголовніше! Втім... Ні! Вони здатні захистити себе, і може статися так, що це перешкодить виконати те, що він має виконати. А потім з'явиться Міктлантекутлі. Це означатиме крах. Мешика знову почав битись, немов у пропасниці, а зграйки горобців у голові раптом сформувались у чітке розуміння.

Йому потрібна зброя!

Зброя потужніша за ту, яку він має нині. І спільник. Той, хто допоможе.

І він повинен здобути це все негайно.

За кілька хвилин сани і драгуни Гурського зникли за вигином дороги, й Мешика поступово заспокоївся. На його обличчі з'явилась презирлива посмішка.

– Ви думаєте, що утекли від мене? – стиха прошепотів він. – Лише цього разу. Лише цього...

Розділ V

У Сатанів удалося потрапити лише надвечір наступного дня. Перепочинок у трактирі затягся. Анджей Гурський, перед тим як лягти опочивати, звелів принести вина й смаженого м'яса. Оцінивши якість поданих страв та напоїв, до ночі оповідав Паливоді про те, якого доброго господаря має у його особі фортеця і як жажливо його недооцінюють у Варшаві. Зрештою згадав про свої золоті вольності й почав погрожувати комусь не названому тим фактом, що має шаблю при боці й зуміє довести, що він уродзоний шляхтич. Наостанок довго співчував нещасному Янушу Дубровицькому й зізнався Паливоді, що не може вдруге дивитись на його убите дитя. Семен, щоб не затягувати бесіду, з усім погоджувався.

Наступного дня його ясновельможність зволив прокинутись, коли сонце досягло zenіту, тож виїхали далеко по обіді. До мети подорожі прибули у час, коли сутінки загасили заграву на заході, а засипане снігом містечко завмерло, вкутавшись димом з коминів і прибравшись зірочками освітлених вікон. Але тепер це була не та тиха місцина, яку нещодавно будили запряжені цугом коні Дубровицького. Біля оселі Леві Сатанівського, про події у якій поголос миттєво розлетівся вулицями, чергували жовніри й палали смолоскипи. Міщани не наважувались наближатись до живого ланцюга охоронців, тож тримались стривоженою зграйкою на іншому боці ринкової площі. Але й розходитись не поспішали. Новина про жорстоке убивство, яке ста-

лось зовсім поруч, роздмухувала хворобливий інтерес до страшної сенсації. Жахливі подробиці, яким вдалось просочитись у місто, примушували жінок утрачати свідомість, а чоловіків полотноїти. Коли прибув загін, очолюваний каштеляном, жовніри спробували відігнати цікавих ще далі, але зрештою покинули цю справу – людей на майдані помітно побільшало, і на усі спроби відтіснити його натовп відповідав несхвальним гудінням. Жовніри, серед яких уже не було голландських мушкетерів, почувши про прибуття каштеляна, спробували продемонструвати міщанам, хто тут є господарем становища. Однак досить швидко зазнали фіаско і лише чудом у Гурського і Паливоду не потрапили гнилі овочі, шматки ганчірок й іншого непотребу, якими мешканці Сатанова «вітали» владу, що виявилась неспроможною захистити місто від невідомих убивць.

– Ти бачиш, що вони вчинили? – гукнув каштелян до Семена, намагаючись перекричати гудіння натовпу.

– Вони перелякані й роздратовані, – відповів Паливода.

Гурський відшукав серед ланцюга жовнірів старшого – здорованя в обладунках і бургундському шоломі.

– Хорунжий!

– Слухаю, ваша ясновельможність!

– Що тут відбувається?!

– Міщани, ваша ясновельможносте... Хтось розпустив плітки, що убивця все ще у місті.

Вони вимагають знайти його.

– А ми, чорт забирай, чим, по-вашому, займаємось?

– Не можу знати, ваша ясновельможносте!

Гурський почав утрачати терпець.

– На рани боскі! Виженіть їх звідси, у мене болить голова від криків!

Хорунжий поквапився виконувати наказ, а Семен у супроводі Гурського вирушив до господи лікаря. Ворота за ними зачинили, і гул натовпу став менш чутним. Гурський щось бубонів, відхекувався і ніс своє об'ємне черево подалі від брами, через яку все ще могли щось пожбурити. Зупинився лише на ганку, де на нього очікував стрункий чоловік років двадцяти п'яти, зодягнений у розхристаний жупан, під яким була ліврея зеленого англійського сукна, короткі бриджі й білосніжні гетри. На ногах мав чорні шкіряні черевики з блискучими срібними пряжками, а увінчану пером широкополу шляпу тримав у руках. Паливода одразу звернув увагу на відкрите приємне обличчя незнайомця і проникливий погляд його сірих очей.

– Вітаю, ваша ясновельможносте! – відчеканив чоловік у лівреї.

– А, Адаме... – Гурський вказав на незнайомця. – Знайомся, Ольховський. Це наш гарнізонний лікар Адам Костенко. Я тобі про нього розповідав. Він повідає про усе, що тут сталося.

– Вітаю, – простягнув у привітанні руку Костенко. І хоч могло здатись, що його усмішка не відповідала ситуації, Семен не здивувався. Судячи з усього, перед ним знаходився знавець своєї справи, для якого смерть людини давно стала простою роботою. Як і для самого Паливоди.

– Вітаю і вас, пане Адаме! – спокійно вимовив він.

У звуках за зачиненою брамою дещо змінилось. Серед гудіння натовпу пролунали розпачливі жіночі зойки, іржання коней і дзвін обладунків. Почулись короткі військові команди й лемент поволі почав уссухати. Вочевидь жовніри, які прибули з Гурським, змінили перевагу у протистоянні з мешканцями Сатанова, й ринкову площу почали зачищати від невдоволених. Анджей Гурський кілька хвилин слухав звуки вулиці, після чого вдоволено розправив вуса.

– Лотри! Потрібно було наказати ротмістру упіймати кількох і всипати канчуків!

– Навряд чи це їх заспокоїть, – зауважив Костенко.

– Але заспокоїть мене! – каштелян простяг руку до одного з жовнірів, що його супроводжували. Той без зайвих слів вклав у руку свого пана схожу на невеличкий барабан срібну баклагу в шкіряному футлярі.

– Хтось бажає вина, панове? – скоріше для вигляду, аніж сподіваючись на згоду, запропонував Гурський Костенку й Паливоду.

– Дякую, ваша ясновельможносте, – похитав головою Семен. – Надто багато роботи.

Відмовився і Костенко.

– Що ж, оглянемо місце злочину? – запросив прибулих Костенко.

У відповідь каштелян вилаявся у свої густі вуса і, пробубонівши щось на кшталт: «з мене вистачить того диявольського лайна», покрокував до воріт. За воротами, отримавши почет з ротмістра і кількох жовнірів, поспішив до шинку на протилежному боці майдану. Семен супроводив каштеляна поглядом і увійшов до будинку, на варті дверей якого застигли ще двоє драгун.

– Бачить Бог, я з радістю підтримав би компанію нашому поважному сенатору, – зітхнув Костенко. – Маю надію, ви не настільки вразливі?

Паливода похитав головою.

– Навряд. Хоча не вважаю це великим надбанням. Подібні речі мають жахати.

– Ви маєте рацію, друже.

Залита кров'ю підлога, розкидані речі, поламані меблі. Тут царювала смерть. Тіла убитих застигли на тих місцях, де їх зустріла немилосердна доля. За наказом каштеляна трупи не прибирали до приїзду Семена. І зараз вони, сині, з розтерзаними тулубами, лежачи у калюжах чорної крові, виглядали ще більш моторошно, аніж у мить, коли Януш Дубровицький повернувся від гетьманського посланця. Семен дістав нотатник і приготував олівець.

– Ви, пане Адам, я так розумію, уже все оглянули? – запитав він у Костенка.

– Звичайно. І все можу розповісти. Маю лишень прохання.

– Що саме?

– Давай без усіх цих «панів» і «ваших милостей». Я Ададек, до тебе як звертатись?

– Семен, – знизав плечами Паливода. Лікар одразу сподобався йому простою манерою спілкуватись і приязною усмішкою. Він був не старший за Микиту, який поїхав святкувати Різдво з родиною і мав бути відсутнім не менше місяця. Чимось Костенко навіть нагадував Семену Пилипенка.

– Отже, Семене, тут побували справжні звірі. Або звір. Поглянь.

Вони зайшли у першу з кімнат, посередині якої знаходився убитий лакей. Зодягнений у ліврею труп лежав на спині. Його пишна перука сповзла з голови. Живіт був розрізаний, як і у попереднього потерпілого – одним розмашистим ударом надзвичайно гострого ножа. А потім скоріш за все копирсались у нутрощах. Семен, зітхнувши, перевернув труп. На лисій потилиці у померлого були помітні три вогнепальні поранення, розташовані у ряд.

– Зайшли через двері, не ламали, – зауважив Костенко. – Лакей скоріш за все сам відчинив. Помітивши, хто до них завітав, спробував утекти. Але цієї миті у нього поцілили.

– З чого стріляли? – запитав Семен, роздивляючись поранення на голові нещасного.

– Важко сказати, можливо, заряджений картечю мушкет...

Семен оглянув тіло і похитав головою.

– Пістолет. Зовсім невеликий – поранення сліпі. Але стріляли тричі, – сказав він.

– Для чого?

– Цього я поки не знаю. Що ж, продовжимо огляд.

Вони перейшли до світлиці, у якій поряд з перевернутим столом лежав сам господар. Семен неквапно оглянув розтерзане тіло, потім пройшовся кімнатою, відзначивши, що у ньому щось пильно шукали. Про це красномовно свідчили перевернуті речі на полицях, потрошені скрині й відкриті навстіж дверцята шаф, вміст яких був розсипаний на підлозі. Однак дуже

швидко у поле зору потрапило зірване з стіни зображення менори¹⁰. Навіть здалеку було помітно, що рамка картини виконана зі щирого срібла. Проте вона, вочевидь, не зацікавила убивцю. Як і кілька срібних підсвічників на підлозі. Семен старанно замалював щось у нотатнику, після чого наблизився до убитого. Вже звичним рухом повернув його долілиць.

– Та ж картина, – у задумі мовив він. – Три кулі у потилицю. Але окрім них рана на тімі. Очевидно, цього чоловіка просто позбавили здатності рухатись перед тим, як убити.

– Для чого?

– Хоча б для того, щоб мати можливість перезарядити пістолет.

– Тричі?

– Навряд. Це зайняло б надто багато часу. Але кулі три.

– Дивно, – у задумі хмикнув Костенко.

Огляд найбільш трагічної частини місця злочину не додав майже нічого нового. Хіба той факт, що Ірену Дубровицьку і її маленького сина було убито в інший спосіб, аніж решту нещасних. Матір кілька разів ударили холодною зброєю. Дитині перерізували горлянку. Тіло жінки розрізати не намагались. Але у тулубі дитини нишпорили, як і у тілах попередніх жертв. Семен відчув, що з нього досить. Жорстокість невідомого убивці перевершувала усілякі межі. І коли убивство матері можна було пояснити хоча б усуненням свідка, то кому завадив хлопчик, який, судячи з усього, не умів говорити? Цього Семен Паливода пояснити не міг. Тим більше не міг пояснити, для чого було розтинати тіло. Хіба убивця не був людиною.

– Різник, – немов прочитавши його думки, сказав Костенко. – Це міг зробити лише різник.

Паливода підійшов до вікна і став так, щоб трупи і кров залишились поза межами поля зору.

– Я мав би звикнути до подібних видовищ, – знизав він плечима. – Але не можу.

– Навряд чи до такого хтось взагалі спроможний звикнути, – відповів Костенко. – Власне, це все, що я мав показати. Бажаєш вийти на повітря?

– Так. І негайно, – рвучко повернувшись, Семен вийшов з кімнати. Пройшовся коридорами, перетнув вітальню й зупинився на ганку. Похапцем відшукав у кишені люльку й тютюн. Вдарив кресалом, припалив. Незважаючи на лютий мороз, завмер у задумі. Відчував, як руки, які щойно дрібно тремтіли, поволі почали заспокоюватись. Спробував уявити, що відчував Януш Дубровицький, і не зміг.

– Ваша милосте! – перервав хід думок Семена хрипкий голос.

Повернувшись, помітив жовніра.

– Ваша милосте, ви закінчили?

– Закінчили? – Паливода не одразу зрозумів, що від нього потрібно.

– Їх мость, пан Адам, запитують, чи можна прибирати трупи?

Семен, погоджуючись, хитнув головою.

– Так, забирайте...

На ганок вийшов Костенко. Став поряд, але продовжувати розмову не поспішав. Мовчки спостерігав за рухом на подвір'ї Леві Сатанівського. За чверть години повз них почали виносити ноші з тілами загиблих. Спочатку челядники винесли і влаштували у санях лікаря, після нього лакея. Ірену Дубровицьку і її хлопчика винесли останніми, прикривши ноші білими простирадлами. Цвяхнув батіг, і коні, порипуючи втрамбованим снігом, потягли сані у південному напрямку.

– Адаме, як це відбувається? – запитав Семен у Костенка, коли господа Леві Сатанівського спустила і біля воріт залишились тільки драгуни міської сторожі.

– Що саме?

¹⁰ Зображення золотого семисвічника, одного з символів юдаїзму.

- Убиті. Ти якось оглядаєш тіла?
- Ти маєш на увазі розтин? – Костенко дивився услід сумній кавалькаді, що повільно віддалялась.
- Так.
- Взагалі розтин робиться не часто. Ти знаєш, як до цього ставиться церква. Проте іноді доводиться. Убитих доправляють у фортецю, лише потім повертають рідним. Тож коли хтось хоче дізнатись справжню причину смерті й на те є відповідний наказ, мені доводиться брати на себе такі обов'язки, за виконання яких їх превелебності приходять у стан праведного гніву.
- Семен подивився Костенку у очі.
- Зробиш це для мене?
- Чому б ні? Потрібен лише наказ каштеляна...
- Я про це подбаю. Жінку, думаю, можна не чіпати. Мене цікавлять кулі, якими убили невідомого на шляху і двох чоловіків у будинку. І що вони, чорт забирай, хотіли знайти серед нутрощів?
- Костенко здійняв комір жупану.
- Зроблю, як приїдемо.
- Дякую, Адамеку, – простягнув руку Семен. – Останнє запитання.
- Запитуй.
- Окрім убитого челядника, тут були інші слуги?
- Так, звичайно.
- Де вони?
- У будинку для челяді. Зачинились, відмовляються виходити.
- Справді? – хмикнув Паливода. – Чому?
- З тієї ж причини, з якої відбуваються заворушення на площі. Люди налякані і звинувачують у всьому тих, хто має відповідати за їхню безпеку. В даному випадку жовнірів, каштеляна і мене. Тепер ще й тебе.
- Цікава реакція.
- Цікава. Були ще візник і фореитор Дубровицьких. Їх одразу допитали, але обидва стверджують, що нічого не бачили. Були у конюшні за зачиненими воротами. Це підтверджують інші слуги. Я хотів їх залишити до твого приїзду, але вони мусили негайно везти свого пана у маєток. Дубровицькому стало зле. Я зробив кровопускання і дав заспокійливе. Маю надію, йому полегшає.
- Інші теж нічого не бачили?
- Так вони стверджують. Втім, схоже на правду. Все відбулось у будинку, а туди ніхто, окрім загиблого мажордому, не мав права заходити.
- Не бачили... – роздумував уголос Паливода. – Мабуть зайшли досить тихо. І навряд чи нападників було багато. Велику групу людей завжди хтось помітить. Але одинокий перехожий має значно більше шансів залишитись непоміченим.
- Тобі видніше, – погодився Костенко. – Однак не можу собі уявити, що подібне під силу вчинити одній людині.
- Ми багато чого не можемо уявити з речей, які відбуваються повсякчас, – зауважив Паливода.
- Тоді це мав би бути досвідчений різник. Такий, що одним ударом звалює вола.
- Мені теж це спадало на думку. Але волів не різуть подібним чином.
- Костенко зітхнув.
- Здається, з мене теж достатньо цього диявольського лайна.
- Я так і думав. Коли плануєш вирушати?
- Костенко знизав плечами:
- Власне, якщо ти не проти, поїду негайно.

– Я не проти. Зустрінемося у Кам'янці, Адамеку. Приємно було познайомитись, шкода що за таких обставин, – Семен попросився з новим знайомим і пішов у бік будинку для слуг.

* * *

Челядь загиблого лікаря Паливода знайшов у далекому кутку подвір'я. Слуги перебували у невеличкій приземистій мазанці. За вікном, схожим на виставлені чотирикутником блюдця, блимало ледь помітне світло каганця. З комину у нічне небо вився сивий дим. Семен хотів відкрити вузькі двері, проте вони, рипнувши на петлях, відчинились за мить до того, як він устиг до них торкнутись. На порозі стояв дебелий чолов'яга у кожусі з високим коміром. З-поза спини у нього виглядало ще два переляканих обличчя.

– Хто такий? – непривітно буркнув чолов'яга, і Паливоду обдало розкішним горілчаным перегаром. Від несподіванки він навіть на крок відступив.

– Друже, для початку з'ясуємо, хто ти такий, – сказав Семен, роздивляючись незнайомців.

– Сторож я, – буркнув чолов'яга. – Подвір'я охороняю.

– Погано охороняєш. Чужі ходять.

– Хто такий?! – вперто повторив незнайомиць.

– Тебе це не стосується, друже, – зітхнув Семен. – Тебе стосується лише те, для чого я сюди прийшов.

– Для чого? – глипнув очима чолов'яга і голосно гикнув.

– Маю поговорити з слугами покійного лікаря. Ти не проти?

Незнайомиць повільно похитав головою.

– Сюди не можна.

– Чому?

– А біс тебе знає, хто ти такий! У нас тут такі страхи відбуваються... Не пущу!

Семен зітхнув.

– Послухай, добродію, – терпляче сказав він. – За парканом люди каштеляна щойно розігнали натовп невдоволених владою. Ти, судячи з усього, з їх числа?

– До біса вашу владу! – рішуче сказав чолов'яга. – Ми самі себе захищатимемо! На вас надії немає!

– Захищайтесь самі, мені немає до цього діла. Але зараз я зайду у ці двері й виконуватиму свою роботу. А ви зайдете за мною і будете відповідати на мої запитання. Відбулось убивство, тож не до жартів.

Чолов'яга засопів і, підтверджуючи свою рішучість, видобув з-під поли самопала. З закріпленого на курку шматка мотузки угору вилась тоненька цівка диму.

– Не пущу! – сказав категорично. – Іди, вашмось, від гріха! А то стрелю, їй-бо стрелю! – тремтячою рукою він звів курок з тліючим гнітом.

Паливода посміхнувся у вуса. Після того, що довелось бачити у будинку, настрої був далеко не благодушний. Він навіть зробив над собою зусилля, щоб не скалічити нахабу без зайвих розмов.

– Опустити самопал, дурню, – сказав майже ласкаво.

– Не пущу, йди геть! – не здавався сторож. – Стрелю!

– Справді?

Усе що відбулось далі, чолов'яга у дверях одразу не зрозумів. Помітив лишень, що замок його самопала відламався й упав на підлогу. Натомість шабля шляхтича незрозумілим чином перемістилась з піхов при боці у руку останнього.

– Але... так не можна! – прошепотів чолов'яга.

– Чому? – Паливода закинув зброю у піхви. – Стрільай.

До сторожа лише тепер почало доходити, на яку небезпеку він наразив себе власною необачною поведінкою. Шляхтичу варто лише доповісти, що на нього було вчинено збройний напад. Цього цілком вистачить для суду. Адже особа будь-кого з нобілітету Речі Посполитої є недоторканною. Результатом подібної сутички зазвичай був смертний вирок для нахаби з простого народу, який смів погрожувати зброєю людині з шляхетними привілеями.

– Не губи, ясний пане! – забубонів він. – Все розповім! Налякані ми... Не знаємо, кого боятись.

– От і добре, – Паливода вказав на двері будинку для слуг. – Проходьте, добродії. Розмова буде довгою.

Розділ VI

Коваль склав інструменти на полицю, довго й ретельно вимивав свої мозолисті руки, після чого витер їх рушником і оглянув закіптюжене приміщення кузні. Тут, серед гарячого вогню й дзвінкого металу, от уже два десятки літ він проводив переважну більшість свого часу. І ніколи не жалкував про обрану професію. Крихітне віконце, на стіні кілька полиць з різноманітними кліщами, гаками й молотками. Посередині велика дубова колода, на якій закріплено ковадло. Поряд кувалда з відполірованим до тьмяного блиску руків'ям. В кутку горнило з міхами, у якому коваль розігрівав крицю перед тим, як взятись за її перетворення. Поруч з горнилом купа вугілля і діжка з водою. Стара скриня з підковами, серпами, ножами і ще казна-яким металевим мотлохом. У горнилі все ще теплився вогник – там закінчували своє життя останні жаринки. На сьогодні роботу можна було закінчувати. Підмайстра і учня він відпустив годину тому, тож тепер настала пора самому вирушати додому. Туди, де чекали на нього тепла родинна атмосфера, гаряча вечерея і жаданий відпочинок від праведних трудів. Просте невігядливе життя трудящої людини.

Коваль плеснув у горнило ківш води, остаточно загасивши жар. Скинув свій шкіряний фартух, повісив його на вбитий у стіну гак і збирався зняти з вішалки кожух. Саме цієї миті двері кузні відчинились. Коваль не очікував на відвідувачів, але й не здивувався. До кузні часто заходили незнайомі люди, на те вона й кузня. Найбільш важлива частина роботи – отримати замовлення від того, хто бажає заплатити кілька монет за його працю. Але не сьогодні. Надто пізно. І він надто стомився.

– Я закінчив роботу, чоловіче. Зможу допомогти лише завтра, тоді й приходь, – добродушно мовив коваль, роздивляючись візитера.

Перед ним стояв чоловік середнього зросту, зодягнений у шкіряний плащ з відлогою поверх овечого кожуха. Ретельно виголене обличчя, при поясі піхви з шаблею. Придивившись, коваль відзначив, що клинок незнайомця не був схожий на ті, які зазвичай йому доводилось бачити. Він був короткий, але надзвичайно широкий, з ледь вигнутим вістряем. Втім, навіть не шабля прикувала до себе увагу коваля. Його дивував, навіть лякав божевільний погляд сталевих очей незнайомця.

– Хіба? – з нахабною посмішкою сказав відвідувач.

– Так. На сьогодні з мене досить. Було багато роботи.

– До вечора ще далеко. Лише починає темніти, – заперечив відвідувач.

Коваль відчув, що спілкування з незнайомцем стає йому неприємним. Він нікому не дозволяв розмовляти з собою подібним тоном у себе в кузні. Зрештою, він не кріпак, а вільний майстер. Без п'яти хвилин цехмістер. Тож має право вимагати поваги до себе і своєї праці.

– Ось що, чоловіче, – зітхнув коваль. – Коли ти від світанку помахнеш кувалдою, я подивлюсь, чи надто важливим буде для тебе сонце, що не встигло опуститись за обрій.

– Сонце завжди буде важливим, – незрозуміло до чого бовкнув відвідувач.

Коваль зітхнув. Сперечатись він не мав наміру. Лише зачинити кузню й простувати додому.

– Так, сонце – це важливо. Але є інші важливі речі.

– Які?

– Руки. Вони почнуть боліти значно раніше. Крім того, навряд чи у моїй роботі є речі, які б не змогли потерпіти до завтра. Що у тебе?

– Є одна справа, – загадково знизав плечами відвідувач.

– Я кую грати, огорожі, цвяхи й скоби. Якщо тобі шаблю або шпагу, ти не туди потрапив. Відвідувач посміхнувся ще ширше.

– Мені не потрібна шабля. У мене є, ти ж бачиш.

– Бачу, – коваль побіжно оглянув зброю при боці у візитера. – Дивний клинок. Я таких не зустрічав.

– Це абордажна шабля, – відповів незнайомиць. – Клинок короткий, проте широкий і міцний. Таким зручно орудувати на палубі корабля. Більше шансів не зачепити такелаж або тих бідолах, що сидять на ній, зчеплені докупи за допомогою кайданів. Знаєш, на палубі завжди обмаль місця.

Коваль зняв з гачка кожух і заходився одягатись, демонструючи, що збирається йти.

– Отже, шабля тобі не потрібна, – сказав він.

– Свята правда, – з посмішкою відповів відвідувач.

– Що ж потрібно?

– Не що, а хто.

Коваль не зрозумів, до чого веде дивний незнайомиць, але відчув у його словах загрозу. Він відступив на кілька кроків і взяв до рук молоток, що лежав поряд з ковадлом.

– Ось що, розумнику, – сказав рішуче. – Йди під три чорти. На сьогодні з мене досить роботи і пустих розмов. Я хочу чарку оковитої, полумисок борщу і відпочити у спокої. Прийдеш завтра вранці і розповідатимеш про абордажні шаблі й все, що у тебе наболіло. Домовились?

Незнайомиць поглянув на молоток, що його тримав у руках коваль, і повільно похитав головою.

– Завтра не вийде.

– Чому?

– Тебе не буде серед живих.

– З чого ти взяв? – коваль відчув, як у нього в грудях похолоділо.

Незнайомиць розвів руками.

– Тому, що сонце хоче піти від нас. Залишити на самоті своїх дітей. Але сонце для нас – це все. Ти сам щойно підтвердив. Без сонця не буде нас.

Коваль відступив ще на крок і міцніше охопив руків'я молотка.

– Добродію, – сказав він. – Ти маєш піти. Цієї ж миті. Інакше я проломлю тобі голову.

– Голову? – у очах відвідувача спалахнули божевільні вогники. – Ні. Не проломиш.

– Ти впевнений?

– Так.

– І чому ж?

Незнайомиць пройшовся кузнею, слідкуючи за тим, щоб залишатись між ковалем і дверима.

– Скажи мені своє ім'я, – мовив нарешті.

– Що? – коваль відчув, що перше роздратування і страх поступились у ньому місцем холодній ненависті. Скоріш за все до нього завітав звичайний злодюжка, який хоче розжитись за його рахунок. Хоч і надто дивний для злодюжки.

– Тобі мало лише проломленої голови, – зловісно сказав коваль. – Ти хочеш почути ім'я того, хто тобі її проломив! Що ж, мене звать Казимир Сопронович. І моє ім'я у Кам'янці знає кожен!

– Радий познайомитись, – без загрози у голосі відповів відвідувач. – Моє ім'я – Мешика. Сонце обрало мене, щоб зібрати жертви й віддати йому.

– Жертви?

– Так, жертви. Бачиш, я не можу вчинити інакше. Бо вони повернуться і я не матиму чим їх зустріти.

– Кого зустріти? – прошепотів коваль неслухняними губами.

Відвідувач підняв руки і звернув їх долонями догори, немов намагався довести очевидне.

– У них безліч імен. Але імена тобі нічого не скажуть. Ти мені потрібен, тож просто прийми цей факт. Інакше у світ прийде темрява.

– Яка темрява?! Що ти верзеш?! – коваль утратив терпець. – Геть звідси, божевільний покидьку!

Він здійняв над головою молоток і кинувся на відвідувача. Але візитер не зрушив з місця. Його глузлива посмішка навіть не полишила обличчя. Одним рухом Мешика звів руку з крихітним пістолетом і вистрілив. Усі три кулі потрапили ковалю в обличчя. Він упав немов підкошений і забився в агонії. Мешика постояв над жертвою кілька хвилин, після чого видобув з кишені обсидіановий клинок і присів навколішки.

– Іцлі, настав твій час, – стиха сказав він і зашепотів слова чудернацької молитви невідомому богу.

Закінчивши молитву, Мешика розірвав одяг коваля і одним широким ударом розтяв йому живіт. Швидко стромив руку у тулуб убитого, знайшов там щось, рвонув і здійняв руку високо вгору.

На закривавленій долоні зі схожими на пазурі орла пальцями лежало серце. Воно, помираючи, ледь-ледь пульсувало. Свідомість Мешики, як не раз відбувалось раніше, полишила стіни кузні й помандрувала до іншого місця у часі і просторі.

* * *

Шлюпка з «Дельфіна» залишила його у баговинні, темному драглистому баговинні, яке відокремлювало морську блакить від темно-зеленої стрічки мангрів, що тяглись на багато миль у глиб суші. Боцман вилаявся наостанок, матроси налягли на весла, і скоро Степан залишився на самоті. З відчуттям розпуки спостерігав, як шхуна повільно розвернулася. Палубна команда витравила якірний канат і, прийнявши шлюпку на облавок, «Дельфін» здійняв вітрила і пішов

геть. Протягом години за ним ще можна було спостерігати, але свіжий попутний вітер швидко підганяв судно і скоро воно майже зникло у лазурній імлі.

От і все.

Його викинули немов непотріб. Навіть не переймаючись тим, що мангрове болото, у якому висадили нещасного, кишіло алігаторами й іншою живністю, яка усіма силами намагалася вкоротити віку будь-кому, хто тут опиниться. Але зараз Степана це не хвилювало. Він щиро радів тому, що опинився за межами смердючої клітки з мертвяками. І хоч навряд чи повною мірою розумів, у якому місці йому судилось опинитись, відчував у собі сили боротися з небезпеками, які на нього чигатимуть. Принаймні над його головою світить сонце, чути шум прибою, а зелень рослин вселяє у душу слабку надію на порятунок. Струна в голові у Степана перестала бриніти, загрожуючи розірватись, і він відчув спокій. Можливо, страхи повернуться з настанням темряви, а жакливі видіння з чорношкірими мерццями, які жадають розірвати його своїми зубами, знову прийдуть уві сні. Але це буде потім. А зараз у нього є можливість боротись. Він повернувся спиною до мізерної крапки, у яку встиг перетворитись «Дельфін», і заглибився у мангрове болото, пробираючись крізь баговиння і коріння рослин.

Він ішов кілька годин, доки остаточно не вибився з сил. Сонце, закрите густою рослинністю мангрів, поволі схилилось до заходу й до настання темряви залишилось зовсім мало часу. У цих широтах темніло майже миттєво, і Степан знав це. Вирушаючи у свою небезпечну мандрівку, він плекав надію, що до темряви зможе відчутти під ногами тверду поверхню, а не грузьке багно гниючих рослин. Але він помилився. Можливо, стрічка занурених у солону воду моря лісів виявилась ширшою, аніж він передбачав, а можливо, Степан просто збився і кружляв на одному місці. Трикляті мангри не давали можливості зорієнтуватись, і багатьох моряків, які сюди потрапляли, потім знаходили зовсім неподалік від морського берега. Вони помирали від спраги, голоду і втоми. Розповіді про мангрові болота Степан чув раніше, коли вперше опинився у Новому Світі. Але він твердо вирішив не здаватись і знайти вихід. Зрештою, після усього пережитого на судні йому мала посміхнутись фортуна.

Першого алігатора він помітив за півгодини до настання темряви. Великий, схожий на занурений у воду стовбур дерева, хижак тихо спостерігав за ним, очікуючи, коли настане можливість зробити вбивчий кидок. Степан відчув биття пульсу у скронях, і гнітюче відчуття натягнутої струни всередині власної голови повернулось. Він вихопив пістолет, але за мить зрозумів, що виглядає смішним. Протистояти чудовиську довжиною у два сажні з пістолетом, кулі якого не більші за кісточку вишні, було безглуздя. Та й вони навряд чи полишать ствол пістолета. Блукаючи манграми, Степан кілька разів падав у смердючу воду, занурюючись із головою. Була ще абордажна шабля, яку йому дав разом з пістолетом Самійло. Але від однієї думки про те, що алігатор може наблизитись до нього на відстань удару шаблею, Степан відчув, як його ноги підкошуються. Він озирнувся навсібіч і кинувся до дерева, стовбур якого був вищим за решту рослин і здіймався на кілька футів над болотом. Спиною відчував, як алігатор швидко скорочує відстань до нього, справедливо вважаючи людину своєю законною здобиччю.

Він устиг вилізти на віти дерева за кілька секунд до того, як хижак клацнув своїми жакливими щелепами усього на фут нижче його ніг. І лише цієї миті помітив ще двох алігаторів не далі як за десять кроків від себе. Кожен з них перевершував розміром того, від якого Степан щойно утік, майже удвічі. Потім у темряві, яка швидко згущувалась, з'явилися ще два. Темні нетрі мангрів озвались жакливим ревінням, криками і шелестом. Степан з усіх сил учепився у вогку кору й заплющив очі. Цієї миті він відчував такий страх, якого не знав, навіть сидячи поряд з мерццями у трюмі «Дельфіна». Струна у голові бриніла від натуги. Степан кілька хвилин тремтячим голосом шепотів слова майже забутої молитви, після чого заволав так, як волав востаннє на кораблі. Важко і натужно. Немов прощаючись із життям.

Так пройшов один день і ще один. Зрештою Степан утратив не лише страх, а й можливість тверезо оцінювати ситуацію. Лише коли дивився на алігаторів унизу, які терпляче

чекали на здобич, поволі приходив до тями. Спрага мучила його все сильніше, й гіркувате листя дерева уже не рятувало від неї. Зрештою він утратив лік часу й здатність мислити. Просто поглядав на хижаків і час від часу сповнював нетрі мангрів повним розпачу й жаху криком.

Алігатори зникли так само раптово, як і з'явились. Скільки пройшло днів і чому це сталося, Степан не знав і навіть не намагався аналізувати. У нього не залишилось сил для аналізу. Він просто сплигнув у баговиння й пішов далі, не розбираючи дороги. Йшов довго, раз по раз падаючи і знову підіймаючись. Коли зарості закінчились і перед ним постала смужка обробленої землі, на якій рівними рядами росли зелені пагони маїсу, він уже нічого не відчув. Просто упав серед поля і почав зосереджено зривати пагони і гризти зубами свіжу зелень.

* * *

Коли все було скінчено, Мешика дбайливо загорнув у ганчірку свою здобич, наблизився до діжки з водою і заходився змивати кров з рук і одягу. Він вже закінчував, коли за дверима почув голоси і тупіт кількох пар ніг. Швидко озирнувшись, Мешика шмигонув у двері, які відокремлювали приміщення кузні від побутової кімнати, у якій убитий коваль відпочивав і харчувався. Мешика озирнувся. Окрім кількох скринь, широкої лави й столу, на якому залишились залишки нехитрого обіду, він побачив вихід – низькі, зачинені на засув двері. За спиною почув стукіт і голоси.

– Агов, господарю! – покликав хтось.

Очікувати, що відбудеться далі, Мешика не збирався. Клацнув засув, і обличчя ущипнув подув морозного вітру. Раптом немов чиясь невидима рука рвонула за одяг. Мешика відчув напад шаленого жаху, рвонувся і побіг геть. У його уяві виникли посинілі обличчя мерців, які намагаються затримати його на місці злочину. Лише згодом, помітивши, що плащ розірвано, зрозумів, що відбулось. У темряві він зачепився за засув дверей. І ще Мешика з'ясував, що загубив сувій, який подорожував з ним через океан. На ньому було зображення бога Мештілі. А також календар, який він зобразив сам, помітивши дату, коли сили зла спробують побороги бога сонця і кинути світ у довічну темряву. Втрата засмутила Мешіку. Проте він швидко заспокоївся. Отриманий щойно трофей дозволить пережити ще одну ніч. А це найголовніше. Вечірні сутінки миттєво проковтнули замотану у плащ людину, а тривожні крики, які залунали від протилежного входу до кузні, змусили перехожих кинутись саме туди, ігноруючи самотність, що поспішала у протилежному напрямку. За кілька хвилин наїзник у санях, запряжених парою коней, залишив за спиною місто і поїхав у темряву.

Розділ VII

Скеля над Руською брамою прибралась у снігову шапку і виглядала білою та пухнастою. Втім, як і береги Смотрича. Потік, більше схожий у цю пору року на невеличкий ручай, аніж на повноводну річку, швидко ніс свої води серед скелястого каньйону, у петлі якого знаходився Кам'янець. Далі, здолавши два десятки верст, він досягав Дністра й зливався з ним, поповнюючи річку, якою проходив кордон між Річчю Посполитою і володіннями Молдовського Господаря. За кілька днів води Дністра вливались у широкий лиман і, залишивши позаду високі мури турецької фортеці Аккерман¹¹, приєднувались до безкрайніх просторів Чорного моря.

Широких морських просторів було неможливо побачити з передмістя Кам'янця, яке минав Семен Паливода, повертаючись із Сатанова. Перед поглядом втомлених очей поставала лише розбита важкими возами дорога. Вона, минаючи у долині місток над Смотричом, проходила через міську браму, що була названа Руською, і бігла далі, беручи круто вгору. Власне, назва брами відповідала імені південного міського кварталу, до якого крізь надбрамну вежу і потрапляли подорожні з цього боку Кам'янця. Існувала ще Польська брама з боку Польських фільварків – північного передмістя. Проте Паливода вирішив їхати цією стороною, про що

¹¹ Нині місто Білгород-Дністровський Одеської області.

швидко пожалкував. Внаслідок ожеледиці дорога тут була щедро посипана піском, змішаним із сіллю, і кінським послідом. Суміш мала розтопити кригу, по якій ковзали копита волів і коней, що тягли до Кам'янця свої важкі підводи, навантажені харчами, крамом, військовою амуніцією і тисячами потрібних місту речей. Завдяки піску вервечка возів, які зазвичай повільно повзли до фортечного мосту і ринкової площі, була не надто довгою. Щоправда, сніг на бруківці тепер перетворився на рудувату смердючу мішанину й неприємно чавкав під черевиками перехожих і копитами коней. Від дороги тхнуло гноєм, вологою і зимою.

Семен стиснув острогами боки коня, обігнав кілька возів, на яких сиділи вусаті чумаки у високих баранячих шапках, і за хвилину опинився на вулиці, що вела до ратуші. Уже хотів повертати до будинку, у якому наймав кімнату. Після багатьох годин у сідлі він мав надію відпочити, перед тим як являтися на очі Гурському. Однак мріям про відпочинок перетворитись на реальність не судилось.

– Пане Ольховський! – покликав незнайомий голос, коли Семен проїздив повз оточену парканом яму, яку нещодавно розпочали рити коштом вірменської громади Кам'янця. Її пишню іменували Вірменським колодязем¹².

Паливода озирнувся. Юнака, який махав йому рукою, він не знав. Але блакитний жупан незнайомця і шабля при боці свідчили про належність останнього до гарнізону міста. Скоріш за все посланець Анджея Гурського. Семен не помилився.

– Пане Ольховський, вас хоче бачити його ясновельможність. Просив не баритись! – бадьоро вигукнув юнак, наблизившись.

Семен зітхнув. Першим бажанням було послати людину у блакитному жупані під три чорти. Проте після недовгих роздумів він вирішив поводити себе не так категорично. Зрештою, коли все закінчиться, міська казна повинна заплатити за послуги. Наскільки важко люди при владі розстаються з дзвінкою монетою, Семен знав не з чуток. Тож зайвим було від початку давати у руки каштеляна виправдання для майбутніх затримок у виплаті гонорару.

– Ти хто такий? – без неприязні у голосі запитав Паливода.

– Данило Козак, ваша милосте. – відрекомендувався посланець.

– Козак? – зацікавлено поглянув на нього Паливода.

– Прізвище Козак. З міщанського роду. На службі у пана каштеляна.

– Давно?

– Третій місяць.

– І як служба, подобається?

– А... – судячи з тону, перебування на посилках у Гурського юнакові зовсім не подобалось.

– У себе? – запитав Паливода, змінюючи тему.

– У себе, – відповів Козак. – Лютують.

– Через убивства?

– Через них теж. А головне... – юнак хотів щось додати, але збентежився.

– Кажі, Козаче, не мнись, – підморгнув Семен.

– Пані Беата наказала вино прибрати, тож його ясновельможність постять.

– Давно?

– Від учора.

– Зрозуміло. Що ж, відвідаю його.

– Будьте ласкаві, без вас наказали не повертатись.

Семен з усмішкою похитав головою.

– Все буде добре, Козаче, не переймайся. Але маю до тебе прохання.

¹² Одна з туристичних принад сучасного Кам'янця-Подільського. Вода у Вірменському колодязі так і не з'явилась, проте споруду дуже люблять туристи.

– Яке?

– Особисте. Тобі знайомий лікар з фортеці на ім'я Адам Костенко?

Данило з усмішкою змахнув головою:

– Не пройшло й місяця, як пан Адам вилікував мою ногу після необачного падіння з сідла.

– Чудово. Ти не міг би зараз знайти його і попрохати від мого імені завітати до його ясновельможності у тому разі, якщо він має для мене новини?

Юнак завагався.

– Маю супроводжувати вас, ясний пане...

Паливода видобув з кишені срібну монету і вклав її у руку жовніра.

– Я знайду дорогу, не переймайся. Тільки зроби все швидко.

Посланець оглянув монету і з задоволенням виглядом стромив її собі у кишеню на поясі.

– Слухаю, вашмосте! – відчеканив бадьорим голосом і покрокував у напрямку фортечного мосту.

Семен повернув коня у протилежному напрямку і пустив його кроком. Проїхав повз ратушу, яка своїм шпилем підпирала щільно вкутане важкими хмарами небо, залишив позаду площу Польського ринку і будинки купців, що вишикувались шеренгою навпроти. За будинками спрямував коня ліворуч, у вулицю, на якій розташовувались помешкання урядників. Швидко залишив позаду величну споруду кафедрального костелу Петра і Павла, з дзвіниці якого передзвін кликав парафіян на службу, і за хвилину зупинився біля конов'язі перед воротами критого гонтою кам'яного будинку. Залишивши коня конюшим, поспішив до господи.

Будинок Анджея Гурського, як і всі споруди у Кам'янці, грандіозними розмірами не вирізнявся. Давався взнаки обмежений простір, на якому змушені були тіснитись як міщани, так і шляхетні мешканці міста. Оточена петлею каньйону скеля, на якій так зручно розташувався Кам'янець, споконвіку слугувала ідеальною цитаделлю. Стрімкі скелясті стіни ставали настільки нездоланною перешкодою для ворога, що за всю історію місто зміг взяти приступом лише Вітовт Великий¹³ кількасот років тому. Та й він, подекували, скористався скоріше протиріччями серед міської залоги, аніж виявив майстерність у облозі. Але розташування на скелі мало й свої недоліки – обмежену кількість землі під забудову і надто велику кількість охочих оселитись у цій «Богом укріпленій фортеці». Що стосується амбіційної назви, Семен, підіймаючись сходами до помешкання каштеляна, згадав фразу, що її приписували турецькому султану Осману II. Згідно з чутками, які можна було почути у кожному шинку Кам'янця, під час протистояння з військами Речі Посполитої кілька років тому у Хотині молодий імператор звелів слугам показати йому знамениту фортецю. Пишна кавалькада виїхала на скелю над протилежним берегом Смотрича, і вражений Осман довго розглядав місто у далекому трубу. Після цього запитав у підлеглих:

– Хто з майстрів фортифікаційної справи мав нахабність так укріпити сю цитадель?

– Це зробив сам Бог, о падишаху! – відповів йому візир.

– Ну, то нехай Бог і бере її приступом, – буркнув султан і повернув коня у зворотному напрямку, чим скасував приготування до облоги міста над Смотричом. Можливо, це була просто красива легенда, проте навряд чи хтось із сучасників посперечався б з тим фактом, що Кам'янець є неприступною цитаделлю.

Семен струсив з одягу сніг і відчинив двері. Опинившись у вітальні, помітив літнього дворецького у шитій сріблом лівреї та пишній перуці. Дворецький дбайливо поливав квіти на вікні. Помітивши Семена, запитливо поглянув на нього, але нічого не сказав.

¹³ Вітовт Кейстутович – Великий князь Литовський, Руський та Жемайтійський (близько 1350–1430 рр). У 1393 році захопив місто у князів Коріатовичів.

– Я до його ясновельможності, – Паливода розстебнув на жупані кілька верхніх гапликів і виразно позирнув на лакея. – І я надто втомився, щоб довго очікувати.

Мажордом, демонструючи розуміння ситуації, кивнув головою і зник за дверима. Семен озирнувся. Будинок, попри невеликі розміри, красномовно віщував про багатство та вишуканість того, хто у ньому проживав. У вітальні не було й натяку на лицарські герби, обладунки й завішені зброєю стіни, як це велось у переважній більшості помешкань польської шляхти. Натомість дорогі німецькі меблі, англійське сукно, шовк і золото. Паливода зловив себе на думці, що саме так і уявляв собі будинок Анджея Гурського.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.